

προφύσει τῶν λεγομένων κερατίων ἡ συνηθεῖσαν. εἰ δὲ λάβωσι τι^a), καὶ τοῦτο εἰς κεφάλαιον λογισθῆναι. μὴ ἔξειναι δὲ μηδὲ^b) διὰ μέσου προσώπου πλείονα τόκον λαμβάνειν, ἵνα τυχὸν ὁ ἄλλονστρος μὴ δυνάμενος λαβεῖν, εἰ μὴ τὸν ἀπὸ τρίτου ἔκατοντῆς^c) δώσει^d) τὰ νομίσματα αὐτοῦ μέσων τινὶ τῷ δυναμένῳ λαμβάνειν ἢ μεκατοστήν. ἀλλ᾽ εἴ τι τοιοῦτο γένηται, μόνον ἔκεινον τὸν τόκον παρέχεσθαι, ὅν δρεῖται λαβεῖν αὐτός, δις τὸ δάνειον ἐποιήσατο. ἔκεινος δέ, οἵτινες ἐργαστηρίων προεστήκασιν, ἡ τινα θεμιτὴν πραγματείαν χειρίζονται, ἔνως διμοίρου ἔκατοντῆς τὴν ἴδιαν ἐπερώτησιν συμμετρεῖν^e).

[τῆς διατάξεως] Θεοδώρου. Πᾶσα περσοναλία ἀγωγῆς ἔπει τεφάλαιο, εἴτε ἐπὶ τοκα^f) ἀμοδέει. ὄμοιον βιβ. ζ. τιτ. λ.γ. διατ. γ. ἡτοι βιβ. ν. τιτ. ιδ. κεφ. γ. σημείωσαν δὲ διὰ τὴν β. διατ. τοῦ μ. τιτ. τοῦ β. βιβ. ἡτοι βιβ. ι. τιτ. κέ. κεφ. τελευταίω [Sch. e. III. 476.]

[καθ' ἔκαστον τοῦ ἐνιαυτοῦ τίκτεται] Πληρούμενον δηλονότι τοῦ ἐνιαυτοῦ κινεῖται ἡ ἐπὶ τόκοις ἔξι σπιπονιλάτον· δὲ δανειστής^g) ἀμά τηρ ἀριθμήσαι. καὶ διὰ τοῦτο σφεννυμένου τοῦ κονδυλικοῦ οὐ σφεννύται ἡ ἔξι σπιπονιλάτον, ἐπειδὴ συγχρόνως τίκτονται. [Sch. f. III. 476.]

λέγοντα, ὅτι ἀτοπόν ἐστι]

[ἀλλ' ἐπὶ μὲν τόκον καὶ καρπῶν, ἐπεὶ παρακολούθημά εἰσιν οὗτοι ἑτέρων τινῶν πρωτότυπα, καὶ ὑποτόν ἔστι τῶν πρωτότυπων μὴ ἐργασμένων τὰ παρακολουθήματα ἐργάσθαι, ἵδιον ἀνετοπῆ τοῦ Πατριόδον γνῶμη, καὶ κρατεῖ τὰ παρόντα. ἐπὶ δὲ ἀτοποῖον ληγάτων, ἐπεὶ καὶ πολλαὶ εἰσιν ἀγοραὶ καὶ πρωτότυποι, ἀπαρναλεύτως κρατεῖ τὸ τελευταῖον θέμα τοῦ ζ. κεφαλαίου τοῦ ιδ. τιτ. τοῦ ν. βιβ.] [Sch. g. III. 476.]

[ἴνος οἱ μὲν ἀπὸ ἄλλοι ἄλλονστροιών] Τοῦ αὐτοῦ. Οἱ^h) δηρὸς ἐπέκεινα τῶν ἄλλονστρίων δανειζοντες τρίτου ἔκατοντῆς τόκον ἀπατοῦνται. πᾶς ἐμπόρος καὶ ἐργαστηρίων διμοίρους ἔκατοντῆς μεθοδεύονται. ἀγάγωθι καὶ τὴν περὶ αγγυροποτατῶν γεράσιν κελεύονται, ἀργενταγίους λαβεῖν, διμοίρους ἔκατοντῆς τόκον καὶ χωρὶς ἐπερωτήσεως, καὶ ὑγράφων συναλλαξών. οἱ λοιποὶ ἴδιωται ἥμεροις δανειστοῦν τόκον. τοῦτο ωρέι, εἰ μὴ ἄρρενοις δανειστοῦνται, κατὰ τὸ εἰδημένον οὐ τῇ καὶ γ. διατ. τοῦ παρόντος τιτ. ἡτοι κεφ. οα. ὀνάγνωθι καὶ τὸ ἔξης θέμα. δὲ διαπόντιον ἡ καρποῦς δανειζῶν τελείαν ἐπαστοτῆρι δύναται λαβεῖν. τὸ μὲν περὶ τῶν διαποτίωντον κατὰ τὰς κειμένας διατάξεις ἐν τῷ λ. τιτ. τοῦ παρόντος δ. βιβλίον ἡτοι βιβ. νγ. τιτ. ε. τοῦ δὲ περὶ τῶν καρπῶν δέσαι κατὰ τὸ εἰδημένον ἐν τῷ παρόντι τιτ. μὴ οὐν ἐναντιωθῆ σοι η καὶ διατ. τοῦ αὐτοῦ πρόκειμένον τίτλον. τούτῳ γάρ νοεὶ καταντῆν. ἵσθι δὲ, διὰ οὐ μόνον ἐπὶ τούτους ἀμοδεῖς δὲ ἔκατοντῆς τόκος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν χρεωστουμένων τὸν ἀπὸ τῆς ἴουδικητῆς τελείας ἔκατοντῆς δίδοται, ὡς κεῖται βιβ. ζ. τιτ. νδ. διατ. α. καὶ β. ἡτοι βιβ. θ. τιτ. γ. κεφ. πε. καὶ πε. τόκος πλεονάμως τῆς ἔκατοντῆς οὐ μεθοδεύεται, καὶ ἐπερωτηθῆⁱ, κατὰ τὴν ισ. διατ. τοῦ παρόντος τιτ. ἡτοι κεφ. ξβ. οὐ μήν ἀλλὰ οὐδὲ κερατισμός^{hh}) δίδοται. εἰ γάρ καταβληθῆ τούτων τι, καταλογίζεται εἰς τὸ κεφαλαίον. καὶ σημείωσαι. ὄμοιον φησαι η. ιη. διατ. τοῦ παρόντος τίτλον, ἡτοι κεφαλαίον ξ. ἐπὶ τοῦ ἴνδεβιτον τόκον. [Sch. gg. III. 476. sq.]

[τὸν ἀπὸ τετάρτον ἔκατοντῆς τόκον] Τὸν αὐτὸν δὲ καὶ δὲ ληγατάριος δίδωσιν, εἰ ἐκδικηθῆ ἡ κληρονομία, ὡς βιβ. μβ. τιτ. α. κεφ. ο. περὶ γαντικοῦ δανειστοῦ ἔχει βιβ. νγ. τιτ. ε. κεφ. ισ. ιζ. ιη. ιθ. κ. καὶ τοῦ αὐτοῦ ε. τιτ. κεφ. δ. ε. ζ. ξ. [Sch. h. III. 477.]

[θεμιτὴν πραγματείαν] Ἐάν^j) γάρ ἀθέμιτον ἐμπορίων μετέρχονται^k), τυχὸν πορφύρας^l) η μετάξεως^m), η τινος τοιούτουⁿ), καὶ τιμωρεῖσθαι οφειλοντος^o), οὐ μήροηθεῖσθαι η πλείονα τόκον λαμβάνειν. [Sch. i. III. 477.]

stris, quac trientes tantum usuras accipere potest, det pecuniam suam medio eidam, qui usuras semisses accipere possit. Sed si quid tale factum fuerit, eae tantummodo usurae praestentur, quas ille debet accipere, qui pecuniam foenori dedit. Illi vero, qui tabernis praesunt, vel aliquam licitam negotiationem^p) exercent, usque ad bessem centesimae suam stipulationem moderentur.

I) in ea constitutione] Theodori. Omnis actio personalis tam sortis, quam usurarum ultra tricennium non competit. Simile lib. 7. tit. 39. const. 3. seu lib. 50. tit. 14. cap. 3. Nota autem propter constitut. 2. tit. 40. libri 2. seu lib. 10. tit. 25. cap. ult.

2) singulis annis nascantur] Expleto scilicet anno agitur ex stipulatu usurarum nomine: actio autem ex mutuo competit a die numerationis. Et ideo extincta condicione non extinguitur actio ex stipulatu, quia non eodem tempore nascuntur.

3) dicitque absurdum esse] Verum in usuris et fructibus, quoniam accessiones sunt aliorum quorundam principalium, et absurdum est, principali non subsistente accessiones in suo robore permanere, ecce Patricii sententia improbata est, et obtinent praesentia. In annuis autem legatis, quoniam plures actiones sunt, eaeque principales, inconcusse obtinet thema ultimum cap. 7. tit. 14. lib. 50.

4) ut illustres quidem personae] Eiusdem. Illustris, quique super illustres sunt, mutuam pecuniam dantes trientes usuras petunt. Omnis negotiator, et qui mensae argentariae praeest, usuras bessas petunt. Lege et Novellam de argentariis, quae argentarios etiam sine stipulatione usuras bessas accipere iubet, quamvis sine scripto contraxerint. Reliqui privati usuras semisses petunt. Hoc accipe, nisi fructus mutuo dederrint, secundum id, quod dictum est in constitutione 23. huius tituli, seu cap. 71. Lege et thema sequens. Qui traiecit in pecuniam vel fructus credit, usuram centesimam integrum accipere potest. Quod de pecunia tructitia dicitur, accipe secundum constitutiones positas tit. 33. huius libri 4. seu cap. 53. tit. 5. Quod autem de fructibus dicitur, intellige secundum id, quod dicitur in hoc titulo. Neque igitur tibi obstet constitutio 23. eiusdem tituli propositi. Hoc enim intellige secundum illam. Scias autem, non solum in his praestant usuras centesimas, sed etiam eorum nomine, quae ex causa iudicatis aliqui debentur, integrum centesimam dari, ut habetur lib. 7. tit. 54. const. 1. et 2. seu lib. 9. tit. 3. cap. 86. et 87. Usura, quae centesimam excedit, non exigitur, licet in stipulationem deducta sit, secundum constitut. 16. huius tituli seu cap. 62. Sed nec siliquatum praestattur. Nam si quid eorum solutum sit, in sortem imputatur. Et nota. Simile dicit const. 18. huius tituli, seu cap. 60. de indebitis usuris.

5) usuras quadrantes] Easdem praestant etiam legatarius, si hereditas evicta sit, ut lib. 42. tit. 1. cap. 70. De nautico foenore quaere lib. 53. tit. 5. cap. 16. 17. 18. 19. 20. et eiusdem tit. 5. cap. 4. 5. 6. 7.

6) licitam negotiationem] Nam si illicitam negotiationem exerceant, puta purpurae aut serici, aut cuius alterius rei similis, coerceri debent, nec vero iuvari, aut maiores usuras consequi.

^{a)} Syn. εἰ δὲ τι λάβωσι. ^{b)} Syn. μηδέ. Melius quam μήτε, quod habet Fabr. ^{c)} Syn. τόκον addit post ἔκατοντῆς. ^{d)} Lege δῷ. ^{e)} Syn. addit: η διάταξις βούλεται. ^{f)} Fabr. in marg. addit: ὑπὲρ τριακονταετιαν οὐν. Lege οὐχ. ^{g)} Fabr. in marg. emendat: η δὲ ἐπὶ δανειτού τίκτεται. Ego vero legendum puto: οὐ διατεκάσος, et quae sequuntur. ^{h)} Fabr. in marg. addit et emendat οὐ ἄλλονστροιοι καὶ ηπ. ^{hh)} Fortasse legendum κερατισμός. ⁱ⁾ Hoc scholium brevius exhibetur in marg. Syn. p. 251. Syn. εἰ pro έάν. ^{k)} Syn. μετέρχονται. ^{l)} Syn. βέλμη πορφύρας. ^{m)} Syn. μονήτας πρ μετάξεως. ⁿ⁾ η τινος τοιούτου deest in Syn. ^{o)} Usque ad δρεῖτον τοιούτου hoc scholium habet Syn.

L. 28. οέ. Ἡρ) διάταξις βούλεται μηδὲ ὑπὲρ τοῦ τόκου
C. IV. 32. τοῦ μέλλοντος χρόνου, μηδὲ ὑπὲρ τοῦ τόκου τῶν
(L. 27. ηδὴ παρελθόντων χρόνων δύνασθαι κατὰ μηδένα
deest.) τρόπον τόκου ἐπερωτηθῆναι, μηδὲ εἰ κατὰ τὸ σχῆμα
τὸ τοῖς παλαιοῖς γνωριζόμενον γένηται.

ἡ διάταξις βούλεται] Θεοδώρον. Τόκου τόκου οὐδεὶς ἀπαιτεῖ, ἔγως, δὲ ἐν τῷ β. βιβλίῳ τι. α'. διατ. κ. ητοι βιβ. κα'. τι. γ. κεφ. ιθ'. ὅτι ὁ τόκους τόκων μεθοδέων διπούται. [Sch. k. III. 477.]

Θαλελαίουν. Τὸ παλαιὸν οὐδεὶς ἡδύνατο τόκους τόκων ἀπαιτεῖν ἡ ἐπερωτᾶν, εἰ μὴ ἄρα τοὺς δραμάντας τόκους ἀνήγαγεν εἰς κεφαλαιον, καὶ ὥνωθεν ἐπηρωτήθη διδόναι αὐτον τούτων τῶν νομίσμάτων τὸν ἀπὸ τόκου συναχθέντων τόκους. τοῦτο δὲ οὐδὲν ἔτερον ἦν, εἰ μὴ τόκου τόκου ἐπερωτῆσαι. η τοίνυν διάταξις ἀναγεῖ τοῦτο τὸ σχῆμα. [Sch. k. III. 477.]

Τὸ κατὰ πόδας. Ἰνα κατὰ μηδένα τρόπον τούς τόκους ἐν τῶν χρεωστῶν ἀπαιτῶνται, καὶ τοῖς παλαιοῖς μὲν νόμοις διατεταγμένον ἦν, ἀλλ' οὐ τελείως ἡ παραλισμένον, εἰ γάρ τοὺς τόκους εἰς κεφαλαιον ἀναγαγεῖν ἐπιτέταπται, καὶ πάσης τῆς ποστότητος τόκους ἐπερωτᾶν, ποιά διαφορὰ ἡ τοῖς χρεωσταις, ὅπερες τῇ ἀληθείᾳ τόκους τόκων ἀπητοῦνται; τοῦτο δηλαδὴ ἦν οὐ πράγματι, ἀλλὰ ὅμιλοι μόνον νομοθετεῖν. διὸ τοῦτο τῷ φαγεωτικῷ νόμῳ διώρυσε, κατὰ μηδένα τρόπον ἔξεινα τοὺς τόκους παρελθόντας ἡ μέλλοντας εἰς κεφαλαιον σχογεῖν, καὶ πάλιν τούτων τόκους ἐπερωτᾶν. ἀλλ' εἰ τοιοῦτον τι παραπολούνθει, τὸν μὲν τόκους ἀλλὰ τόκους μενεῖν, καὶ μηδὲν ἄλλων τόκων ἐπανέημα δέχεσθαι, παρὰ δὲ τῷ ἀρχαίῳ κεφαλαίῳ μόνον τὸ ἐπανέημα τῶν τόκων προσδέχεσθαι. οὗτον ἔαν δινείσωσι σοι σ. νομίσματα σήμερον, ἵνα δῶς μοι αὐτὰν^{pp}) μετ' ἔνιαντὸν σιβ., τοντέστι μετὰ τόκους ἡμιεπαντοπαιον^q), δύναμαι εἰπεῖν, καὶ τῶν δώδεκα γίνεται ὁ τόκος διὰ τοῦ ἔνιαντον κερδάτων^r. διμολογεῖς οὖν πληρούμενον τοῦ ἔνιαντον διδόναι μοι σιβ. νομίσματα, καὶ κερδάτων^s. τοῦτο ἔστι, τόκος τόκου τοῦ μέλλοντος. [Sch. k. III. 477. sq.]

Nov. 32. οσ'. Θεοπίζομεν τοίνυν, ἀπαντας τοὺς δανείσαν-
εαρ. 1. τας δσονδήποτε μέτρον τῶν οἰωνδήποτε ξηρῶν καρπῶν τοῦτο ἀπολαμβάνοντας νῦν χωρὶς τῆς οἰσοῦν προσδήκης ἀποδοῦνται τὰ γῆδια τοῖς γεωργοῖς, μηδὲνδες παντελῶς θαρροῦντος γῆν κατέχειν προφάσει τῶν εἰρημένων δανεισμάτων, εἴτε ἔγγραφα, εἴτε ἄγραφα εἴη. κομιζομένους δέ, εἰ μὲν τὰ δανεισθέντα εἶναι καρποί, δγδόην τὸν μοδίον. μοῖραν ἐφ' ἔκάστῳ μοδίῳ εἰς ἔνιαντὸν δλον· εἰ δὲ νομίσματα τὰ δανεισθέντα εἴη, ἐφ' ἔκάστῳ νομίσματι ἔνιαντοιον κεράτιον ἐν προφάσει τόκου. τοῦ λοιποῦ δὲ τοὺς δανειστὰς ἀρκουμένους δγδόην μοδίον μοῖραν ἐφ' ἔκάστῳ μοδίῳ εἰς ἔνιαντὸν ἔνα, ἢ ἐφ' δσον μένει τὸ δάνεισμα, κατὰ τὴν ἀναλογίαν ταῦτην, ἢ τῷ κερατῷ, ἀποδιδόνται πάντας εἴτε γῆν, εἴτε ἄλλο τι λαβόντες τύχοιεν ἐνέχρον, βόσις τυχὸν ἢ πρόβατα, ἢ ἀνδράποδα. καὶ τοῦτον εἶναι τὸν νόμον κοινὸν ἀπισι, φιλάνθρωπον τε ἄμα καὶ εὐσεβῆ, καὶ τὴν τε χρείαν θεραπεύοντα τοῖς δεομένοις, τοῖς τε δανεισταῖς φέροντα μετρίαν παραψυχήν.

θεσπιζομεν τοίνυν] Θεοδώρον. Ο δανείζων γεωργῶν, μὴ λαμβάνετω εἰς ὑποδήκητη τὴν γῆν αὐτοῦ. τόκου δὲ ἀπαιτείτο αὐτὸν, ἐπὶ μὲν τῷ καρπῷ δγδόην μοῖραν τοῦ μοδίον, ἐπὶ δὲ χρεούν κατὰ νόμομα α'. κεφαλαίον α'. καὶ δὲν λάβῃ τὸν τοιούτον τόκον, ἀναγκαζότω αποδοῦνται, οὗτος ἔσχεν ἐνέργως παρὰ αὐτοῦ, καὶ γῆ, καὶ βοσκήματα, καὶ ἀγρόποδα εἴη. ὁ γαρ παρὰ τὰ εἰσημένα γεωργοῖς δανείζων καὶ τοῦ χρεούς ἐπιτέται, ἀνύγωθε βιβ. γ. τοῦ καθίκης, τι. ι. διατ. η. οὐ μήρ ἄλλα καὶ τὸν μη. τι. τοῦ α'. βιβ. τοῦ καθίκης, μάλιστα τὴν κ. διατ. τοῦ αὐτοῦ τι. καὶ βιβ. ὅπως μάθῃς τὰ περὶ τῶν γεωργῶν. μη λαθῇ δέ σε η α'. διατ.

LXXV. Constitutio vult¹), ne pro futuri temporis usuris, neve pro usuris iam praeteritorum anorum penitus usuras stipulari quisquam possit, nec si secundum formam veteribus cognitam id fiat.

1) constitutio vult] Theodori. Usuras usurarum nemo exigit. Didicisti autem lib. 2. tit. II. const. 20. seu lib. 21. tit. 3. cap. 19. eum, qui usuras usurarum exigit, infamia notari.

Thalelaei. Veteri iure nemo usuras usurarum exigit aut stipulari poterat, nisi usuras praeteritas in sortem redigisset, et eiusdem sortis ex usuris collectae rursus usuras stipulatus esset. Hoc nihil aliud erat, quam usuras usurarum stipulari. Constitutio igitur hanc formam tollit.

Τὸ κατὰ πόδας. Ut nullo modo usurae usurarum a debitoribus exigantur, et veteribus quidem legibus constitutum fuerat, sed non perfecte cautum. Si enim usuras in sortem redigere fuerat concessum, et totius summae usuras stipulari: quae differentia erat debitoribus, a quibus revera usurae usurarum exigeabantur? Hoc certe erat non rebus, sed verbis tantummodo legem ponere. Quapropter hac apertissima lege definivit, nullo modo licere cuiquam usuras praeteritas vel futuras in sortem redigere, et earum iterum usuras stipulari. Sed et si tale quid fuerit subsecutum, usuras quidem semper usuras manere, et nullum aliarum usurarum incrementum admittere, sorti autem antiquae tantummodo incrementum usurarum accedere. Utpata, si hodie ducentos nummos tibi credam, ut post annum reddas mihi CCXII. id est, cum usuris centesimis, possum dicere, eorumque duodecim quotannis praestabis mihi siliquas XVI. Expleto igitur anno promittis, te mihi dare CCXII. et siliquas XVI. Illud est, usuras usurarum futurarum stipulari.

LXXVI. Sancimus igitur¹), ut quicunque agricultoris quantamcumque mensuram quorumlibet aridorum fructuum crediderint, si eam receperint, sine ulla accessione²) agricultis terrulas restituant, nemine penitus audente terram detinere praetextu praedictorum mutuorum, sive in scriptis, sive sine scriptis contracta sint: octava duntaxat modii parte per singulos modios quotannis praestanda, si fructus crediti erant: si vero pecunia credita sit, in singulos solidos singulis siliquis annis dependendis usurarum nomine. De cetero autem creditores contenti octava modii parte in singulos modios aut siliquis quotannis, aut quatenus foenus permanserit, pro portione crediti, modis omnibus reddant, sive terrulas, sive quid aliud, boves forte vel oves, vel mancipia pignoris nomine accepient. Et haec lex communis sit omnibus, humana similitudine et pia, et egenorum necessitatibus subveniens, et creditoribus mediocre solatium ferens.

1) sancimus igitur] Theodori. Qui mutuum dat agricultae, fundum eius pignori ne capiat. Creditis autem fructibus octavam modii partem usurarum nomine capiat: credita pecunia in singulos nummos singulas siliquas. Et si eiusmodi usuras accepit, pignora, quae ab eodem accepit, ei reddere compellatur, sive fundus sit, sive pecora, sive mancipia. Nam qui adversus ea crediderit agricultae, debito excidit. Lege lib. 8. Codicis, tit. 17. const. 8. nec non tit. 48. lib. II. Codicis, et praeципue constit. 20. eiusdem libri et tituli, ut discas ea, quae ad agricultas spectant. Nec te lateat const. II.

p) L. 28. C. h. t. inde a verbis μηδὲ ὑπὲρ τοῦ τόκου τοῦ μέλλοντος χρόνου legitur apud Harm. III. 7. §. 23. iuncta cum L. 26. C. h. t. pp) Delendum αὐτά. q) Fahr. in marg. emendat ἔκαντοςιατον.

τοῦ ἵ. τιτ. τοῦ δ. βιβ. τοῦ κώδικος, ἣντι φράσιν, ὅτι κολωνός, καὶ παρουσίᾳ τοῦ^γ οἰκείου δεσποτού διαιτησται, οὐ ποιεῖ αὐτὸν ἔνοχον. [Sch. I. III. 478.]

Ζήτει τὸ προσίμιον τῆς γεωργίας, καὶ εὐρήσεις τὸν παρόντα νόμον ἐπὶ προθάντι μὲν φάκτῳ γεγενημένον, χώραν δὲ λαβόντα καὶ εἰς τὸ ἔξης ἐπὶ ὁμοίων κρατεῖν. [Sch. I. III. 478.]

Τὸ παρόν κεφάλαιον διαλαμψάνει περὶ τῶν διαιτησάντων τε γεωργίας, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ παρόντας αὐτοῖς μελλόντων διαιτεῖν ἡ καρπός, ἡ νομίσματα, πόσον τούς ὄφελοντας ἀπαιτεῖν ἀπὸ τῶν κρεωστῶντων αὐτοῖς γεωργῶν οἱ διαιτησάντες αὐτοῖς καὶ διαιτησορες ἀπὸ τοῦ νῦν. [Sch. I. III. 478.]

χωρὶς τῆς οἰαζοῦν προσθήκης] Τῆς παρὸν αὐτῶν συμφωνηθεῖσης ἡ ἐπεργωθεῖσης ἐπὶ γὰρ τῶν γεωργῶν οὔτε συμφωνον ἡ ἐπεργωθεῖσην κρατεῖν βούλεται τὸ παρόν ὅλον κεφάλαιον. [Sch. m. III. 478.]

οἵ. Θεσπιζομεν μηδένα παντελῶς ἐνεχρυμασμὸν κατὰ τὴν ἡμετέραν πολιτείαν κρατεῖν μήτε ἐν πανηγύρεσι (τοῦτο δὲ μάλιστα ἐκεῖσεν τολμάμενον εὐρίσκομεν), μήτε ἐν ἀγροῖς, μήτε ἐν πόλεσι, μήτε ἐν κώμαις, μήτε ἐπὶ πολίταις, μήτε ἐπὶ κωμήταις, μήτε ἐπὶ γεωργοῖς, μήτε ἐπέρω τῶν πάντων τινὶ καθ' οἰνοδήποτε χρόνον ἡ τρόπον, ἀλλὰ τὸν θαρροῦντα ἐτερον ἀνδ' ἐτέρον, κατὰ τὸ τοῦ ἐνεχρυμασμοῦ σχῆμα, χρονίσιον ἡ τι ἐτερον εἰςπούττειν, τοῦτο ἀποδιδόναι τετραπλάσιον τῷ βεβιασμένῳ. ἐκπίπτειν δὲ καὶ τῆς ἀγωγῆς, ἡς εἰχε κατ' ἐκείνουν, ὑπὲρ οὐ τὴν εἰςπραξιν ἐποιεῖ. οὐ γάρ ἀν ἔχοι λόγον, ἐτερον μὲν εἶναι τὸν ὄφελοντα, ἐτερον δὲ τὸν ἀπαιτούμενον, ἀλλ' οὐδὲ ἐτερον ἐνοχλεῖσθαι ὑπὲρ ἐτέρον τυνός, ὡς ἔφοδον ἀμαρτόντος ἡ ὑβριν, καὶ οὐα συγκωμήτην ἐκείνου καθεστῶτα στρεβλοῦσθαι καὶ ὑβρίζεσθαι, καὶ τι πάσχειν τῶν οὐ προσκόντων, ἡ δλως ὑπὲρ ἐτέρον δίχα νομίμου προφάσεως τὴν οἰανοῦν ὑπομένειν ἐπήρειαν, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας ὑπομένειν τὰς εἰς σῶμα παρὰ τῶν ἐρεστῶν τοῖς ἔθνεσι, γηνωσκόντων, ὡς εἰ μὴ τοῦτο πρᾶξαιεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπαιρχταν, ἡς ὕδοχονσιν, ἐνεχρυμασμοὶ τολμηθεῖεν, οὐδὲν ἔσται τοιούτον, δὲ προτὸν τῶν ἡμετέρων ἔξαρπσει κειρῶν.

Θεοπίζομεν] Θεοδώρου. Τὸν ἀνελευθέρεον ἐνεχρυμασμὸν, μητε εἰς ἄλλος^γ ἀντί ἀλλον ἐνεχναζέται μητε στρεβλοῖσι, ἐπειδὴ δίδωσι ἐτεραπλῆ, ὁ ἔλαβεν, καὶ ἐκπίπτει τῆς αὐτοῦ ἀγωγῆς, καὶ σωματικῶς τιμωρεῖται^δ. εἰ δέ τις ἄρχων ὁρθυμάζει περὶ τι τῶν εἰσημένων, ὑπομένει βασιλικὴν ἀγαγάκησιν. αιάγνωσθι βιβ. γ. τοῦ κώδικος, τιτ. ι. διατ. 5. ζ. καὶ η. ὅμοιον δὲ φησιν ἡ φλδ. γεωργ. κεφ. ζ. [Sch. n. III. 479.]

οὐ γάρ ἀν ἔχοι λόγον] Ἀγάγνωσθι βιβ. γ. τιτ. γ. κεφ. ζ. καὶ τιτ. ι. δ. κεφ. ζ. καὶ βιβ. μ. τιτ. δ. κεφ. ζ. θεμ. β. καὶ κεφ. ι. δ. καὶ βιβ. ν. τιτ. δ. κεφ. α. περὶ τὰ μέσα, ὁ φησιν. Οὐδὲ γάρ πομένομεν τὰ ἐτέρον ἀχθῃ εἰς ἐτέρον φέρεοντα, καὶ βιβ. ν. τιτ. ι. δ. κεφ. ε. ὁ φησιν, ἐνος πταλάντος τῶν καλκέων εἰς πάντας τὸν κίνδυνον, ἐρχεσθαι, ὡς ὄφελοντας ἄλλοντας κατασκοπεῖν. ζητεῖ βιβ. ε. τιτ. ι. δ. κεφ. ε. ζητεῖ βιβ. κδ. τιτ. δ. καὶ μαθῆς, ὅτι οὐδὲ ἀνήρ ἡ γαμητῇ ὑπὲρ ἀνδρος ἡ γηνωσκός κατέχεται. καὶ τιτ. ζ. τοῦ αὐτοῦ βιβ. κεφ. ξ. καὶ τὸ ἔξης, ὅτι οὐδὲ ἐπίτροπος ὑπὲρ τοῦ ἐπιτροπονέμονον, ἡ χρεώστης ὑπὲρ διαιτοῦν. ζητεῖ καὶ βιβ. ι. τοῦ κώδικος τιτ. λα. διατ. ια. [Sch. o. III. 479.]

οη'. Οι^{ss}) κατὰ μικρὸν κατὰ χρόνον καταβαλλό-

tit. 10. lib. 4. Codicis, qua dicitur, colonum, licet praesente actore domini sui mutuam pecuniam acceperit, eum non obligare.

Quaere prooemium Novellae, et invenies praesentem legem ex facto, quod proponebatur, emissam, et in futuris quoque negotiis similibus locum habere.

Hoc capite agitur de his, qui pecuniam aut fructus agricolis crediderunt, vel in posterum credituri sunt, et quas usuras accipere debeant ab agricolis, qui ipsis debent.

2) sine ulla accessione] De qua pactum interpositum sit vel stipulatio: nam in agricolis totum hoc caput nec pactum, nec stipulationem ratam esse vult.

LXXVII. Sancimus¹⁾, ne qua omnino pigneratione in republica nostra obtineat, sive in nundinis (id quod maxime ibi attentari animadvertisimus), sive in agris, sive in civitatibus, sive in vicis, sive inter cives, sive vicorum incolas, sive agricultoras, sive quoscunque tandem, quocunque modo vel tempore: sed ut qui pignerationis nomine pecuniam aliudve quippiam ab alio per vim extorquere ausus fuerit, vim passo in quadruplum id restituat. Praeterea cadat actione, quam habuit adversus eum, cuius ratione ab alio aliquid exegit. Neque enim rationem habet²⁾, ut alius sit debitor, et ab alio exigatur, aut etiam alius inquietetur pro alio, quasi rapinam vel iniuriam fecerit, et quia convicanus sit, torqueatur et iniuria afficiatur, vel quid aliud contra ius et fas patiatur: aut denique pro altero absque causa legitima qualemque damnum perferat, quin etiam poena corporis a Praesidiis provinciarum coerceatur: scituris his, si haec contemserint, et in provinceis, quibus praeſunt, tales pignerationes factae fuerint, nihil futurum, quod eos a manibus nostris eripiat.

Nov. 52.
cap. 1.

I) sancimus] Theodori. Illiberales pignerationes. Ne quis ab alio pro alio pignori capiat, neve alium torquate: alioquin quod accepit, in quadruplum reddet, et actione cadet, et corporaliter punietur. Si autem Praeses circa aliquid eorum, quae dicta sunt, negligenter gesserit, indignationem Principis sustinebit. Lege lib. 8. Codicis; tit. 16. const. 6. 7. 8. Simile autem ait Novella 134. cap. 7.

2) neque enim rationem habet] Quaere lib. 56. tit. 3. cap. 17. et tit. 14. cap. 20. et lib. 42. tit. 4. cap. 13. them. 2. et cap. 14. et lib. 59. tit. 4. cap. 1. circa medium, quo dicitur: Neque enim patimur, ut aliorum onera aliis imponantur. Et lib. 54. tit. 17. cap. 5. quo dicitur: Si unus ex fabricensibus deliquerit, ad omnes periculum pertinet, quod sese invicem observare debeant. Quaere lib. 6. tit. 19. cap. 5. Quaere lib. 24. tit. 4. et disces, nee maritum pro uxore, neque uxorem pro marito teneri. Et tit. 6. eiusdem libri, cap. 68. et sequentia, quibus dicitur, nec tutorem pro pupillo, nec debitorem pro creditore conveniri. Quaere et lib. 10. Codicis, tit. 81. const. 11.

LXXVIII. Usurae per partes¹⁾ diversis temporibus Nov. 121.
cap. 2.
et Nov. 138.

r) Fabr. in marg. addit διοικητοῦ. Adde τοῦ ante οἰκείου. rr) ἄλλον legendum monet frater Anecdoto. T. I. p. 241. not. 63. ss) Fabr. τιμωρίσαι (sic). ss) Hae Novellae 121. cap. 2. et Novellae 138. epitomae in editionibus Corporis Iuris male posita sunt in titulo Codicis de usuris tanquam constitutiones 29. et 30. ut observerant Biener in libro: Beyträge zur Revision des Just. Codex p. 149. et Witte in libro: Die leges restitutae des Just. Codex p. 182. sq. Reperiuntur eadem, quae in Basilicis, in Syn. p. 251. Attal. tit. XX. §. 4. inde ab ἡ παροῦσα διάταξις hunc locum sic reddit: ἐὰν οἱ καταβαλλόμενοι τόκοι ουμψηφιζόμενοι περιστήσουσι διπλοῖν τὸ κεφάλαιον, παύεται τὸ χρέος. Harm. III. 7. §. 23. in fine haec tantum habet: οἱ οἵ καταβαλλόμενοι τὸ διπλοῖν τοῦ χρέους οὐχ ὑπερβαίνουσιν.

μενοι τόκοι τῷ διπλῷ συμψηφίζονται, καὶ μὴ καθά-
παξ ὑφ' ἐν^γ) κατεβλήθησαν. ἡ παροῦσα διάταξις
δηλοῖ, διτι οἰ^ν) κατὰ μέρος καταβαλλόμενοι τόκοι τὸ
διπλοῦν τοῦ χρέους οὐχ ὑπερβαίνονται. ὑπεξῆργηται
δὲ τὸ κείμενον^ν) ἐν τῇ ρέ.^ν) περὶ τῶν τόκων τῶν
πολιτικῶν χρημάτων.

οἱ κατὰ μικρόγ^ρ] Θεοδώρου. Οἱ κατὰ μέρος κατα-
βαλλόμενοι τόκοι ἐν τῷ διπλῷ συμψηφίζονται, καὶ μὴ καθά-
παξ ὑφ' ἐν κατεβλήθησαν. ἀνάγνωσθι βιβ. δ'. τοῦ καθικοῦ
τιτ. λβ'. διατ. α^κ. μεμνησο δὲ καὶ τῆς ρέ. νεαρᾶς. [Sch. p.
III. 479.]

Οἶος ἔδωσε τις προγραμματητὴ ὁ γομόσματα ἐπερωτῶν
τόκον η. νομίσματα. ὁ χρεωστῆς διειδόντων χρόνων ιγ. δέ-
δωκε λόγῳ τόκων νομίσματα ρδ. καὶ μὴ δυνηθεὶς ἀποφλέσαι
τὸ χρέος, ἀπέτηπο παρὰ τὸν δανειστὸν διδόναι καὶ εἰσέπι
τόκους, καὶ ἀντεῖθει, ὅτι οὐκέτι δέρειλι διδόναι τόκους, ὡς
τοῦ γομοῦ μὴ συγχωροῦντος ἀπαιτεῖσθαι τὸ ὑπέρ διπλασίου,
ἄλλα κελευνοῦτος εἰς τὸ διπλοῦν συνειζάγευσθαι καὶ τοὺς τό-
κους, φρὸν οὐν ἡ διάταξις, καλῶς λέγειν τὸν χρεωστὴν^τ εἰ
γάρ δέηται εἰσέπι τόκον αὐτὸν ἀπαιτεῖσθαι, εὐφερθεῖσται ὁ
δανειστῆς τὸ χρέος ὑπέρ τὸ διπλασίον ἀπαιτῶν^τ ἐλαβε γάρ
ηδη ὁ. γομόσματα, καὶ χρεωστεῖται καὶ τὰ ο. τὸ κεφαλαῖον,
καὶ εἰ ἀπαιτησει ἐπὶ τόκον, ἀπαιτεῖ τὸ διπλασίον. ὥστε οὖν εἰ
ἔτι καὶ ἐνιαυτοῖς ἔχων τὸ κεφαλαῖον δάσοις τόκους ὁ χρεω-
στης, ἐλευθερούται καὶ τῆς τῶν τόκων ἀπαιτήσεως καὶ τῆς
τοῦ κεφαλαίου. δέδοκε γάρ ηδη τὸ χρέος διπλάσιον. οὐτὶ δέ
καλῶς ἔχει ἡ παροῦσα ἐμογηρεία, ἔτει τὸ σέ. ὑπόμνημα τοῦ
Ρωμανοῦ περὶ δανειῶν διπλασίου γεγονότος πρὸς μονήν, καὶ
περὶ κινητῶν ληφθέντων ἀλλὰ κτημάτων τῆς μονῆς παρὰ τοῦ
δανειστοῦ. [Sch. p. III. 479. sq.]

Noⁿ. 160. οθ'. Πᾶσα θεία βασιλικὴ ἔρμηνεία ἰσχὺν ἔχει
cap. 1. γόμον. Θεοπίζομεν, τοὺς χρυσοὺς πόλεως εἰληρότας,
ἐφ' ὧ τε ἀντ' αὐτοῦ διδόναι τι τέλος τῇ πόλει, τού-
τονς ἀναγκασθῆναι μέχρι περ ἄν ἔχοιεν τὸ χρυσόν,
εἰςφέρειν τὸ ὑπέρ αὐτοῦ ἀντιπεφωνημένον ἔτοντος ἔκά-
στον, μὴ κεχρημένονς παντελῶς πρὸς τοῦτο τῇ θείᾳ
ἡμῶν διατάξει. ἐκείνην μὲν γάρ ἐπὶ δανειστῶν ἐγράμμα-
μεν, καὶ τῶν ὅρτῶν αὐτῆς περιεχομένων θεμάτων. τὸ
δὲ παρὸν οὐδὲν ἐκείνης ἀπετει, εἴγε προσόδῳ μᾶλλον
ἐπησίου, ἡ τόκων ἔσικε καταβολῆ. ήμᾶς τε ἐν ᾧδη τοῖς
δημοσίοις κήδεσθαι χοὶ καὶ τῶν πόλεων. εἰ δέ τις
καὶ μετὰ τὸνδε ἡμῶν τὸν παρόντα τύπον ἐτέρως κατα-
λύσοι τὰ παρ', ήμῶν νομοθετηθέντα καὶ ἀποστερῆσαι
βοειληθεῖτην πόλιν τοῦ δεδομένου χρυσούν, καὶ τοῦ
χρόνου παντός, ὀπόσσον τῇ πόλει ἐποφελεῖ καταθή-
σαι, καὶ ἀποδώσει τὸ διπλασίον, ὡν τῆς κακούγον
ἔμυρτεις δικαίων ἀμιούθην ἀπολάβοι, διότι παρὸν
αὐτῷ πολιτηρ φαίνεσθαι χοηστῶν, οὐτως ἐστὶ πονηρός,
ώς τὴν ἐνεγούνσαν αὐτὸν ἀδικεῖν.

πᾶσα θεία βασιλική] Ἀνάγγωσθι βιβ. α'. τοῦ κώ-
δικος τιτ. ιδ'. διατ. α'. θ'. α. ιβ'. ήγουν βιβ. β'. τιτ. ζ'.
κεφ. ε'. ιδ'. ιε'. [Sch. p. III. 480.]

τοὺς χρυσοὺς πόλεως εἰληρότας] Θεοδώρου. Ἔαν
κτήσομεν πολιτικὸν εἰλωταὶ^{νν}) χρημάτα, ἐφ' ὧ συντελεῖσθαι
ἐπ' αὐτῶν ἐκάστον ἔτοντος τῇ πόλει, χρηγείσθω τὸ δόξαν,
ἔως οὖ μένει τὸ χρυσόν παρ' τῷ λαβόντι αὐτό, καὶ ὑπερ-
βαίνῃ τὸ διπλοῦν ἡ τοῦ τόκου κατὰ μέρος καταβολῆ^τ οὐ γα-
ρ ἐπὶ τούτον χρατοῦντι οὐ προλεχθεῖναι διατάξεις, ἐπειδὴ κυ-
ρώσις τόκος οὐν ἔστι. μέμνησο τῆς ρέ. νεαρᾶς καὶ τῆς α^κ.
διατ. τοῦ λβ'. τιτ. τοῦ δ'. βιβ. τοῦ καθικοῦ. καὶ ἀνάγνωσθι
βιβ. α'. τιτ. λθ'. διατ. α'. [Sch. p. III. 480.]

bus solatae in duplum computantur, etiamsi non semel
omnes solatae fuerint. Haec constitutio ostendit,
usuras per partes solatas duplum debiti non excedere.
Verum excipitur id, quod positum est in Novella 160.
de usuris pecuniae ad civitatem pertinentis.

1) usurae per partes] Theodori. Usurae per
partes solatae in duplum computantur, licet non semel
omnes solatae fuerint. Lege lib. 4. Codicis, tit. 32.
const. 27. Memineris et Novellae 138.

Utputa, negotiatori quis centum mutua dedit, et
usuras besses stipulatus est. Debitor transactis annis
tredecim dedit usurarum nomine CIV. Cum autem pec-
uniam debitam exsolvere non posset, creditor usuras
ab eo dependi sibi desiderabat. Ei autem debitor ob-
iiciebat, se usuras amplius praestare non debere, quod
supra duplum usuras accipere lex non permetteret, sed
usuras in duplum imputari iubeat. Dicit igitur consti-
tutio, iustum esse desiderium debitoris: nam si ad-
misserimus, ut usurae in posterum peti possint, creditor
supra duplum a debitore debitum exigat: iam enim
nummos centum accepit, et centum ei sortis nomine
debentur, ac si usuras amplius petet, duplum petet. Ita-
que si debitor in annos XXVI. sortem apud se habeat,
et usuras solverit, liberabitur tam sortis, quam usur-
rum petitione. Iam enim debitum in duplum dedit.
Hanc autem interpretationem recte se habere, quaere
commentarium 75. Romani de debito monasterii in du-
plum redacto, et de fructibus a creditore perceptis ex
praediis monasterii.

LXXIX. Omnis sacra Principis interpretatio¹⁾
vim legis habet. Sancimus, ut qui pecuniam civitatis
acceperint²⁾ sub lege praestanda pro ea civitati pen-
sionis, inferre cogantur, quamdiu pecuniam habeant,
pensionem pro ea quotannis promissam, neque omnino
sacra constitutione nostra contra illud utantur. Illam
enim de creditoribus conscripsimus, deque casibus qui
nominatim in ea continentur. Praesens vero species
illam non tangit, siquidem haec magis redditui an-
nuo, quam usurarum praestationi similis est. Nos
vero civitatum perinde curam gerere oportet, ac
rerum fiscalium. Quodsi quis post praesentem for-
mam nostram aliter ea, quae a nobis sancta sunt,
acceperit, et civitatem data pecunia defraudare voluerit, et quantum pro toto tempore debet, exsolvet
civitati, et duplum praestabit, ut malignae interpre-
tationis iustam poenam subeat, quod cum bonum ci-
vem se exhibere posset, tam improbus est, ut patriam,
quae illum ferat, iniuria afficiat.

1) omnis sacra — interpretatio] Lege lib. 1.
Codicis, tit. 14. const. 1. 9. II. 12. seu lib. 2. tit. 6. cap. 6.
14. 17.

2) ut qui pecuniam civitatis acceperint] Theodori. Si hi, qui immobilia in civitate possident,
pecunias acceperint, ea lege, ut pro ea certam pensio-
nem quotannis civitati inferrent, placita praestentur,
quamdiu pecunia apud eum est, qui eam accepit, quam-
vis usurae per partes solatae duplum excedant: neque
enim supradictae constitutiones in usuris locum habent,
quia proprie usura non est. Memineris Nov. 138. et
constitutionis 27. tit. 32. lib. 4. Codicis, et lege lib. 11.
tit. 39. constit. 1.

i) Syn. ὑφ' ὅν, Leuncl. in marg. ὑφ' ὅν. ii) οἱ deest in Syn. v) Ad verba τὸ κείμενον Syn. p. 251. hoc scho-
lium habet: Κείμενον ἐνταῦθα λέγεται τὸ ὑποκείμενον κεφαλαῖον· τοῦτο δὴ τὸ ἐν τῶν νεαρῶν, τὸ τρίχευ τὸν τόκον διόλον
ἐπὶ τῶν ἀρμοζόντων ταῖς πόλεσι χρεῶν καὶ τόκων δημοσιακῶν. Positum hic dicitur subiectum caput: nimis illud ex
Novellis sumitum, currere scilicet usuras in universum in debitis ad civitates pertinentibus et usuris publicis. w) Leuncl.
in marg. addit νεαρᾶ. wo) Lege ἐλωνται cum fratre Aneclot. T. I. p. 258. not. 11.

TITLOΣ Α'.

Περὶ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων.

περὶ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων] Τὸν προσώπου τῆς γεαρᾶς. Οἱ ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ἀργυροπρατῶν τῆς εὐδαιμονος ταῦτης πόλεως, ἵκετο γεγονότες τοῦ ἡμετέρου καύτους, περὶ πολλῶν ἡμῖν ἡγησαν κεφαλαίων, βοηθείας τυχεῖν αἰτοῦντες, οἷα καὶ αὐτοὶ πολλοὶ ἕαντον παρεχόμενοι χρημάτους, ἔξι ἀντιφανήσεις καὶ δανείσματα ὑποχρονται παντὸς κινδύνου μεστα. Θείας γαρ ἡμῖν οὖστις διατάξεως τῆς βουλομένης, κατὰ τάξιν γένεσθαι τὰς ἀπατήσεις, καὶ πρῶτον μὲν τοὺς ὑπευθύνους εὐθύνεσθαι καὶ τὰ αὐτῶν πράγματα, υπερεον δὲ ἐγγυητὰς καὶ μανδάτωρας καὶ ἀντιφανήσεις, ἔξηρον δὲ ταῦτης τῆς νομοθεσίας τὸ κατ’ αὐτοὺς σύστημα καὶ πασχεῖν δὲ τὰ πάντα δεινότατα, εἰ μέλλουεν αὐτοὶ μὴ δύνασθαι τὴν διατάξεως βοηθείαν, ἀλλ’ εἰδὼς ἀπατεῖσθαι· εἰ δὲ ἀντιφανήσεις παρέτειν λάβοιεν, μηδ ποτεν αὐτοῖς τὸ ικανὸν τοὺς ἀντιφανητὰς, η̄ τοὺς αὐτῶν μανδάτωρας, η̄ ἐγγυητάς, καὶ προσκεπταί, η̄ μετέπειτα τῶν κοινῶν νόμων, η̄ μηδὲ αὐτοῖς ἀντικείσθαι τὴν ἡμετέραν διάταξιν. Θεοπίζουσιν τούτην, καὶ τὰ ἔχης, ὡς ἐν τῷ Βασιλικῷ. [Sch. a. III. 487. sq.]

Θεοπίζουσιν τούτην, ἦνίκα τινὲς τῶν ἀργύρου τραπέζης προεστῶτων δανείσειάν τινι, καὶ η̄ ἀντιφανήσιν λάβοιεν, η̄ ἐγγυητάς, η̄ μανδάτωρας, ἀντιτίθοιτο δὲ αὐτοῖς η̄ διάταξις καὶ η̄ ἔξι ἐκείνης εἰςαγομένη τάξις, τότε κρατεῖν καὶ ἐπ’ αὐτῶν τὴν διάταξιν, εἰ μὴ σύμφωνον ἰδικὸν ποιήσουντο, ὥστε ἄδειαν εἶναι τῷ δανείσαντι χωρεῖν καὶ κατὰ τοῦ πρωτοτόπου, καὶ μανδάτωρος, καὶ τοῦ ἐγγυητοῦ, μηδ ἀναμένοντι τοὺς τῆς διατάξεως βαθμούς. Ωδὲ γὰρ τὴν τῶν ἀργυροπρατῶν περὶ τὰ κοινὰ συμβόλαια σπουδὴν τὰ τοιαῦτα προσιέμεθα σύμφωνα, οὐ δοκοῦντα παρὰ τὸν νόμον εἶναι, διότι ἔξεστιν ἐκάστῳ τῶν δεδομένων αὐτῷ παρὰ τὸν νόμον καταφροεῖν. ἀλλ’ εἰ τι γένοιτο τοιοῦτο σύμφωνον, ἔξεστω αὐτοῖς καὶ κατὰ πρώτον^x) τοῦ μανδάτωρος, καὶ κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ, καὶ κατὰ τῶν ἄλλων προσώπων χωρεῖν· ὥστε εἰ μὲν μὴ γέρωπαι σύμφωνον, πάντως κρατεῖν καὶ ἐπ’ αὐτοῖς τὴν διάταξιν. εἰ δὲ γέρωπαι τὸ σύμφωνον, εἶναι τὸ κανονίζον τὸ συνάλλαγμα, κάκεῖθεν καὶ τὰς εἰς πράξεις ἐπάγεσθαι.

ἀντιτίθοιτο — η̄ διάταξις] Ζήτει βιβ. κξ'. τιτ. β'. κεφ. β'. τῆς γεαρᾶς, ἔνθα φησίν. Οὐ μὴν οὐδὲ ἐπὶ τὰ πράγματα. [Sch. b. III. 488.]

Θεοδώρου. Ἔάν ἀργυροπράτης ἐγγυητὴν τινα λάβοι, η̄ μανδάτορος, η̄ ἀντιφανήτηρ, εἰ μὲν μηδὲν συνεφανῆθῃ, χωρεῖν^y) η̄ διάταξις η̄ λέγουσα, ὥστε τοὺς πρωτοτόπους παρόντας καὶ εὔποδουντας ἐνέχεσθαι· ἔαν δὲ σύμφωνηθῇ, ὥστε χωρεῖν αὐτὸν καὶ κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ, ἔργωται τὸ πατόν. καὶ εἰ τις παρὰ τὰ εἰρημένα ποιησει, προστιμάται· εἰ λιτός κινδυνεύειν καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. μεμνησο τῆς δ. γεαρᾶς, καὶ ἀνάγραψι βιβ. γ'. τοῦ καθίκος τιτ. μα'. διατ. κα'. κγ'. [Sch. b. III. 488.]

διότι τι ἔξεστιν ἐκάστῳ] Τοῦ αὐτοῦ. Ἔξεστιν ἐκάστῳ καταφροεῖν τῶν ἴδιων δικαιῶν. ἀνάγραψι βιβ. β'. τοῦ καθίκος τιτ. γ'. διγ. κδ'. ητοι βιβ. μα'. τιτ. α'. κεφ. πθ'. [Sch. c. III. 488.]

Τοῦ Νομοφύλακος. Σημειώσαι, ὅτι ἐκ τῆς ἀντιμαστολῆς οἱ λοιποὶ πάντες παρὰ τοὺς ἀργυροπράτας οὐ δύνανται πακτεύειν, ὥστε τοὺς ἐγγυητὰς καὶ μανδάτωρας κρατεῖσθαι τε καὶ ἀποκρίνεσθαι πρὸ τῆς μεθοδείας τῆς κατὰ τῶν πρωτοτόπων. Ιδοὺ γὰρ ἐνταῦθα, ὡς ἔξαρστον προνόμιον δέδωκε τοῦτο τοῖς ἀργυροπράταις η̄ διάταξις η̄ λέγουσα, πρώτον κατὰ τῶν πρωτοτόπων χωρεῖν, η̄ κατὰ τῶν λοιπῶν ἐτελλομένων παρασχεῖν τινι δανειον. [Sch. c. III. 488.]

^x) Haloander legit καὶ κατὰ πρωτοτόπουν καὶ κατὰ τοῦ μανδάτωρος. Sed nihil mutandum. ^{y)} Fabr. in marg. addit. κγι.

TITULUS IV.

De argentariorum contractibus¹⁾.

1) de argentariorum contractibus] Prooemium Novellae. Collegium argentariorum huius felicissimae urbis maiestati nostrae preces obtulerunt, de multis capitulis desiderantes sibi subveniri, ut qui multis utilis se praebant, ex quibus constituta et mutui contractus cuiuslibet periculi plena sint. Nam cum sacra nostra existat constitutio, qua cavetur, ut ex actiones ordine fiant, ac primo loco rei principales et bona eorum excutiantur, deinde fideiussores et mandatores et pecuniae constitutae rei, collegium autem argentariorum hac constitutione non continetur, et acerbissima quaque patiatur, si ipsi constitutionis auxilio uti non possint, sed statim exigantur: cum vero alii se soluturos eis constituant, non item eis satisfaciant pecuniae constitutae rei, vel mandatores eorum vel fideiussores: conveniens erit, ut aut ipsi communis iuris participes fiant, aut ut eis constitutio nostra non obiciatur. Sancimus igitur, et quae sequuntur, ut in Basilico.

Sancimus igitur, ut, cum aliqui ex his, qui mensae argentariae praesunt, mutuam alicui pecuniam derint, et vel pecuniae constitutae reos, vel fideiussores, vel mandatores acceperint, eis autem obiciatur constitutio²⁾ et ordo per eam introductus, tunc et in ipsis obtineat constitutio, nisi speciale pactum fecerint, ut creditori liceat et reum principalem, et mandatorem, et fideiussorem convenire, non exceptato constitutionis ordine. Nam propter curam, quam argentarii contractibus communibus navent, eiusmodi pacta admittimus, quod non videantur iuri contraria, cum cuilibet liceat³⁾ ea, quae sibi a lege concessa sunt, contempnere. Si tale pactum interpositum sit, liceat ipsis et primum mandatorem, et fideiussorem, et reliquas personas convenire: ita ut si nullum pactum adiectum sit, omnimodo et in ipsis obtineat constitutio. Si vero pactum insertum sit, contractus regulam det, et secundum illud exactio celebretur.

2) obiciatur constitutio] Quaere lib. 26. tit. 2. cap. 2. Novellae, ubi dicitur: Sed neque ad possessores rerum.

Theodori. Si argentarius fideiussorem acceperit, aut mandatorem, aut pecuniae constitutae reum, si quidem nihil convenerit, locum habet constitutio, qua cavetur, ut rei principales praesentes et solvendo pares conveniantur; sin autem convenerit, ut liceat prius fideiussorem convenire, pactum valet. Qui adversus ea fecerit, decem libris auri multabitur, et salutis suaे periculum sustinebit. Memineris Novellae 4. et lege lib. 8. Codicis, tit. 41. const. 21. 23.

3) cum cuilibet liceat] Eiusdem. Licet unicuique iuribus suis renuntiare. Lege lib. 2. Codicis tit. 3. dig. 29. seu lib. 11. tit. 1. cap. 89.

Nomophylacis. Nota ex contrario sensu, ceteros omnes praetor argentearios pacisci non posse, ut fideiussores et mandatores prius conveniri possint, quam rei principales. Ecce enim praecipuum privilegium argentariis dedit constitutio, qua cavetur, ut prius conveniantur rei principales, quam ceteri, qui pecuniam alicui numerari mandaverunt.

Τοῦτο δὲ σύμφωνος εἰ γένηται ἐπὶ τοῖς μὴ οὖσι ἀργυρο-
πόταις, καθαίσει πάντως, ὡς οἶμαι. [Sch. c. III. 488.]

Ζῆτει βιβ. ιεζ. τιτ. α'. κεφ. α'. καὶ η. ὅλον, μᾶλλον δὲ τὸ
τέλος, καὶ κεφ. γ'. καὶ οὖσιν ἀληθές τοῦτο, καὶ οὐκ ἡ τοῦ
Νομοφύλακος γνῶμη. [Sch. c. III. 488.]

Εἰ^{z)} γὰρ τοῖς ἄλλοις αὐθεντήσασα ἡ ἐν τῷ β'. τιτ. τοῦ
βιβ. κειμένη νεαροῦ οὐκ ἐφῆκεν ἐπὶ τούτου τοῦ Θέματος
τῶν αὐτῆς^{a)} δεδομένων καταφρονεῖν, ὡςπερ ἡ παροῦσα ἐξ ἀν-
τιδιαστολῆς. [Sch. c. III. 488.]

Nov. 136. Δεύτερον δὲ αὐτοῖς κεφάλαιον ἦν τὸ τῆς ἄλλης
cap. 2. ἔξαιροσεως, ἣν πρώτην ἐποίησαμεν, ἥνικα τις προεστῶς
ἀργύρου τραπέζης στρατεύοιτο ἢ τοὺς οἰκείους παι-
δας στρατεύσειν, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀποχρῆσθαι
τοὺς στρατευομένους αὐτῶν παιδας, ὡς μὴ ἐκ πα-
τρώων στρατευομένους χρημάτων, ἀλλ' οἰκείων ἢ
ἔτερων ἀντοῖς πεποιημένων, ἀλλ' ἐκ τῶν δανεισάν-
των. καὶ ἥτησαν καὶ αὐτοί, ἡ μηδὲ ἐπ' αὐτοῖς χώρων
ἔχειν τὴν τοιαύτην πρόβληψιν, ἡ καὶ αὐτοῖς τὰ αὐτὰ
ὑπάρξαι, ὥστε εἴ τις δανεισάμενος παρ'^{b)} αὐτῶν στρα-
τεύοιτο, ἡ καὶ οἱ αὐτοῦ παιδες, καὶ μὴ δυνηθέντη
ἔτερων λύσαι τὸ ὄφλημα, καὶ ἐκ διαπλάσεως τῆς
αὐτοῦ, ἡ τῆς τῶν παιδῶν στρατείας τὸ ἵκανὸν αὐτοῖς
γίνεσθαι. ἡμεῖς τοίνυν οὐτε ὀπλῶς τὸν νόμον τεθεί-
καμεν, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης παρατηρήσεως,
οὐτε ἀνατρέπειν αὐτὸν ὁρδίως ὑπομένομεν, ἀλλὰ θε-
σπίζομεν κρατούσης τῆς θέλιας διατάξεως καὶ τῆς
προλήψεως ταύτης τῆς κατ' αὐτῶν φερομένης κατὰ
τὴν θέλιαν διάταξιν οὐκ ἀνηρημένης, διότι δοκοῦσι
πολλοὶ συμβάλλοντες οὐκ ἔξ οἰκείων ἀπάντα πράττειν
χρημάτων, ἔχειν καὶ αὐτοῖς τὴν αὐτὴν προνομίαν,
ὥστε εἴ τις στρατεύοιτο ἢ οἱ αὐτοῦ παιδες, τὴν μὲν
αὐτοῦ στρατείαν ἐποκεῖσθαι πάντως, εἴχει τῶν πιπα-
σκομένων εἴη· ὅμοιας δὲ δὴ καὶ τὴν τῶν παιδῶν·
πλὴν εἰ μὴ δειχθείη καὶ προφανέστατα παρ'^{b)} αὐτῶν,
ώς ἡ ἐκ μητρώας τῶν παιδῶν ονόσιας, ἡ ἐκ βασιλι-
κῆς φιλοτιμίας ἡ στρατεία περιγέγονεν αὐτοῖς. εἰ γὰρ
οὐκ ἔχουεν λύσιν ἐτέρων τοῦ ὄφληματος, τηνικαῦτα
ἐκ τῆς στρατείας τῶν παιδῶν τὸ ἵκανὸν γενέσθαι τοῖς
ἀργύρου προεστῶσι τραπέζης. ἐφ' ἀν δὴ τοῦτον τιθε-
μεν τὸν νόμον, ἀντιτιθέντες τοῦτον τῇ παρὰ τῆς δια-
τάξεως προλήψει, καὶ ὥσπερ ἐκείνη τὴν εἰσημένην
πρόβληψιν κατ' αὐτῶν ἐποίησατο, οὕτως καὶ ἡμεῖς
τὴν ἀντιθέτον αὐτοῖς θεραπείαν διδόντες μόνοις τοῖς
τοῦ εἰσημένου συστήματος φιλοτιμούμεθα διὰ τὸ κοι-
νὸν τῆς αὐτῶν λυσιτελείας, ἢν παρέχονται τοῖς συναλ-
λάγμασι πολλοῖς διμιούντες κινδύνοις, ἵνα τὰς ἐτέρων
θεραπεύσαιεν χρείας.

Δεύτερον δὲ αὐτοῖς κεφάλαιον] Θεοδώρον. Ἡ
προγενεστέρα διάταξις τοῦτο ἐνομιθέτησεν, ἵνα εὖν ἀργυρο-
ποτῆς ἡ ἄλλος οἰοδηπότε ἔμπορος ὑποθῆται τῷ οἰκείῳ δα-
νειστῇ τῷ ἑαυτοῦ πράγματι, καὶ μετὰ τοιούτου συνάλλαγμα
στρατείαν περιποιησει παιδὶ ίδιοις ἡ συγγενέους, πωλεῖνθα
δυναμένην, ἔξη^{b)}, τῷ δανειστῇ τοὺς στρατευομένους παιδες
ἡ συγγενεῖς τῶν εἰσημένων παιδῶν ἀποτεῖν τὸ χρέος, ὅπερ
αὐτῷ ἐποφείλεται, ἡ τοσαῦτα μεθοδεύειν αὐτούς, δοσα πωλεῖ-
σθαι ἡ αὐτῇ στρατείᾳ δύναται· καὶ μὴ βαρηθῇ ὁ δανειστής
ἀποδεῖξαι τοῦτο, ὅτι ἔξ ὑποστάσεως τοῦ χρεωστού οἱ μητρο-
νευθέντες παιδες ἡ συγγενεῖς αὐτῶν τὴν στρατείαν ἐποι-
σατο, εἰ μὴ τὸ ἐναγτίον ἀποδείκνυται, ἡ ἔξ ἐτέρως ἡ οἰκείας
ὑποστάσεως ὑπέρ τῆς τοιαύτης στρατείας δεδώκασι τὰ χρή-
ματα. τοῦτο οὖν ἔστιν, ὃ λέγει ἐνταῦθα, μὴ δύνασθαι λέγειν
τοὺς παιδες τῶν ἀργυροποτῶν, ὅτι οὖν ἐκ πατρώων χρημά-
των ἐστρατευσάμεθα^{b)}, ἀλλ' ἀπὸ χρημάτων ἐτέρωθεν προ-
σθέτων ἡμῶν, ἡ ἔξ οἰκείων ἡμῶν. δεξιμένη δὲ τὴν αἵτην
τῶν ἀργυροποτῶν ἡ νεαροῦ καὶ τοιαύτην πρόβληψιν κρατεῖν

Hoc autem pactum mea quidem sententia valebit, si
ab alio, quam argentario, interpositum sit.

Quaere lib. 26. tit. 1. cap. 1. et 8. totum, praecipue
autem finem, et cap. 3. idque verum est, non opinio
Nomophylacis.

Novella enim posita lib. 26. tit. 2. quae in aliis au-
toritatem obtinuit, non permisit in hoc casu, ut iura
sua contemnerent, ut haec Novella argumento a con-
trario sensu ducto.

Secundum vero capitulum⁴⁾ eorum erat de altera
illa exceptione, quam quidem fecimus, cum quis ar-
gentariae mensae praepositus militet, vel suos liberos
militare faciat, ut militantes ipsorum filii ea uti non
possint, quasi non ex pecunia patris, sed sua vel
aliunde sibi quaesita militent, sed ex pecunia credi-
torum. Et postularunt, ut aut in ipsis etiam cessaret
eiusmodi praesumtio, aut in ipsis quoque eadem ob-
tinerent, ut si quis ex pecunia⁵⁾ ab ipsis sibi cre-
dita militet, vel liberi eius militent, nec debitum
aliunde possit exsolvi, vel ex distractione militiae
eius vel liberorum eius satis ipsis fiat. Nos igitur
nec simpliciter legem proposuimus, sed cum conve-
niente observatione, nec facile subverti ipsam pati-
mur, sed sancimus, ut sacra constitutione obtinente,
neque hac presumtione, quae secundum sacram sac-
cessionem contra ipsos inducitur sublata: quoniam
plerique, cum contrahunt, non suis omnia pecuniis
facere videantur: utantur et ipsi hoc privilegio⁶⁾,
ut si quis militet, aut eius liberi, ipsius quidem mil-
itia omnino hypothecae iure obligata sit, si sit ex
genere eorum, quae vendi possunt: similiter autem
et liberorum: nisi evidentissimis probationibus do-
cuerint, militiam vel ex maternis liberorum bonis,
vel ex principali munificentia ipsis esse acquisitam.
Nam si aes alienum aliunde solvi non possit, tunc
iis, qui mensae argentariae⁷⁾ praesunt, ex liberorum
militia satisfiat. Eorum enim gratia hanc legem pro-
posuimus, opposentes eam presumtioni ex constitu-
tione ortae. Et quemadmodum illa praedictam praesumtione
contra illos induxit, ita et nos contra
rium ipsi remedium adhibentes his tantum, qui praedi-
cti collegii sunt, hoc indulgemus propter publicam
utilitatem, quam contractibus praestant multis peri-
culis obnoxii, ut aliorum necessitatibus medeantur.

4) secundum vero cāpitulum] Theodori. An-
teriori constitutione cavetur, ut, si argentarius vel
alius quilibet negotiator bona sua creditori suo obli-
gaverit, et post eiusmodi contractum militiam compara-
verit liberis suis aut cognatis, eam tamen, quae vendi
potest, liceat creditori a liberis, qui militant, vel cognati
eorum creditum exigere, vel tantum eos efflagitare,
quanti vendi ipsa militia possit: nec creditor probare
compellatur, liberos aut eorum cognatos ex substantia
debitoris militiam acquisisse, dum tamen contrarium
non probetur, eos ex suo vel alieno patrimonio pro
eiusmodi militia pecunias dedisse. Hoc igitur est, quod
hoc loco dicitur, liberos argentariorum non posse di-
cere, se militiam ex pecunia paterna non comparasse,
sed ex pecunia aliunde quaesita vel sua. Postquam
autem Novella admisit argentariorum desiderium, sta-
tuitque, ut praesumtio eiusmodi obtineret adversus eos,
qui pecuniam mutuam acceperunt, subiecit, ut militiae

z) Fabr. in marg. emendat ἡ. a) Fabr. in marg. emendat αὐτοῖς. b) Fabr. in marg. emendat εξηγ. bb) Sic frater
emendat Aneclot. T. I. p. 257. not. 2 a. Fabr. ἐκοτρατ.

κατέ τῶν δανειζόμενών νομοθετήσασσος ἐπήγαγεν ὑποκειθα τοῖς ἀργυροπράταις καὶ τὰς τῶν παιδῶν τὸν χρεωστὸν αὐτῶν στρατείας· πλὴν εἰ μὴ δεῖξονοι οἱ παιδεῖς, οἵτι οὐκ ἀπὸ χρημάτων τῶν πατέρων αὐτῶν, ἀλλ᾽ εἰς ἔτερων ἐστρατεύσαντο. τὸ δὲ ἡ ὥστις εἴς μητρῷ φιλέτων τῶν παιδῶν οὐ στιλαῖς ἀλλὰ φιλοτιμίαις ἡ στρατεία περιγέγονεν αὐτοῖς, ἐν παραδείγματος γέγονε τῷ πόλῳ, ἐξηγρεούσῃς τῆς διατάξεως τὸ ὅπλο χρημάτων τοῦ πατέρος, εἰ γάρ καὶ μὴ ἀπὸ βασιλικῆς φιλοτιμίας, ἡ μητρώας πέριουσίας οἱ παιδεῖς τὰς στρατείας ἐκτίσαστο, ἀλλ᾽ ἀπὸ χρημάτων εἴς ἔτερας αἵτις πορισθεῖτων αὐτοῖς, οὐδὲ οὕτως τῶν οἰκείων στρατειῶν στερηθῆσεται^{c)}. τούτο γάρ μονον βαριάνονται δεῖσαι, οἵτι οὐκ ἀπὸ πατέρων χρημάτων ἐστρατεύσαντο, εἰ γάρ, μη τοῦτο εἴπομεν, ἀλλ᾽ εἰς τὰ δέοντα τὰντα θέματα στενοχωρίσωμεν αὐτούς, ἵνα τότε μόνον ἐκφίγωσι τοὺς ἀργυροπράτας πατρώωνς ὄντας δικαιούστας, ὅταν δεῖσων, ἀλλ᾽ μητρώων χρημάτων ἡ βασιλικῆς φιλοτιμίας κτήσιασθαι τὰς στρατείας, εὐδίσκουσται οἱ παιδεῖς τῶν ἀργυροπράτων μετίστος ὀξιούμενοι προγόνοις, ὅτε οἱ μὲν, ἐάν δεῖσων καὶ ἀπὸ χρημάτων ἐτέθαντεν αὐτοῖς προσγευμένων ἐξωνηθεῖσας τὰς στρατείας, μητρές γάρ ἀπὸ βασιλικῆς φιλοτιμίας καὶ μοῆς ἡ μητρώας κληρονομίας κτήθεισας αὐτοῖς, ἔχονται ταύτας καὶ τοῖς οὐ γάρ τῶν λοιπῶν ὀδότων παιδεῖς τὸ εἴς ἔτερων χρημάτων κτήθησαν αὐτοῖς τὰς στρατείας ἀποδεῖσαι οὐ συγχωρούνται, τούτο δὲ ἀπότοπον· κατὰ γάρ τῶν ἀργυροπράτων καὶ τῶν παιδῶν αὐτῶν πρωτοτύπως ἡ τοιαύτη πρόληψις ἐτέθη· καὶ δεητέρων αὐτῶν, ὑπέροχον κρατεῖ, τὴν πρόληψιν εἰς τοὺς παρ' αὐτῶν δανειζόμενους, μόλις ἡ τούτων δησης προσεδέχθη. αἰοίκειον οὖν ἐστι τὸ ὑπονοεῖν μετίζον αὐτοῖς καρισθῆναι προσόντων, οὐπερ γῆτησιν. [Sch. d. III. 489. sq.]

^{a)} Εάν τις τῶν ἀργυροπράτων στρατεύσηται, καὶ στρατεύσου τοὺς παῖδας αὐτοῦ, δοκεῖ κατὰ τὴν πρόληψιν εἴς ὀδότοις ποιεῖσθαι τὰς στρατείας· ὅθεν ὑποκειται σιωπηρός εἰς ἡ χρεωστοῦσι, εἰ μὴ ἄφα δειχθῶσιν, οἵτι ἐάν τῶν οἰκείων αὐτῶν, ἡ ὅπλο τῆς μητρώας οὐσίας τῶν παιδῶν, ἡ ὅπλο βασιλικῆς φιλοτιμίας εἰσὶν αὐτοὶ αἱ στρατείαι. ίστεν δὲ, ὅτι εἴσαντες τὰς ἀργυροπράτας, οὐκ ἀγαγάγονται εὐνοούντες περὶ τὸ πληρῶσαι τοὺς χρεωστας διὰ στρατειῶν δούλων^{c)}. μεμνηστης τῆς γ. νεαροῦς καὶ τῆς ήζ. [Sch. d. III. 490.]

^{b)} εἰ τις δανειστεί μενος] Καὶ ὑποθέμενος αὐτοῖς τὰ ἑαυτοῦ πρόγεματα. [Sch. e. III. 490.]

^{c)} τὴν αὐτὴν προγόνοιαν] Τοῦτο τὸ προγόνοιο ἄλλος οὐκ ἔχει, ἀλλ᾽ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ἀργυροπράται, εἰ μὴ δειχθῇ πρότερον, οἵτι οὐκ εἰσὶν ἄλλα πρωτόγατα δυνάμενα τὰ χρεωστούμενα αὐτοῖς ἐπιλύνει. [Sch. f. III. 490.]

Κάκεντο μέντοι οὐκ ἀπὸ τρόπου λέγειν ἔδοξαν, ὡς εἰ δανειστείν τινει, καὶ φθάσαντες ἔδάνεισαν εἰς ἀργοραστῶν πραγμάτων τινῶν κυνητῶν ἡ ἀκινήτων, καὶ ὁητὸν χονσίον δοῖεν, καὶ ἐκ τῶν δανεισθέντων χρημάτων αὐτοῖς τὸ πρόγυμα, πάντων αὐτοῦς ἐπὶ τῷ αὐτῷ πρόγυματι κυριωτέρον ἔχειν δίκαιον, καὶ μὴ πειρᾶσθαι μηδεμιᾶς διαστροφῆς· ἀλλ᾽ εἴπερ ἀποδεῖξαιεν δλῶς ἐκ τῶν χρημάτων αὐτοῦ τούτῳ κτηθέν, καὶ μὴ δύνανται τὸ ἴκανὸν διὰ χρημάτων ποιῆσαι αὐτοῖς οἱ δανεισμένοι, αὐτὸν τὸ πρόγυμα τὸ ἐκ τῶν χρημάτων αὐτῶν κτηθέν προσκυνοῦσθαι αὐτοῖς, ὥσανεὶ ταῖς μὲν ἀληθείαις παρ' αὐτῶν ἀργορασθέν, ψυλῆς δὲ προσηγορίας ἐντεθείσης τῆς τοῦ ἐωνημένου. οὐδὲ γάρ δίκαιον ἔστι, τὸν τὰ οἰκεῖα χρήματα προϊεμένους μὴ πρώτην καὶ ἀναμφιεβήτητον τὰξιν ἐπὶ τοῖς ὀντηθεῖσι πρόγυμασιν ἔχειν, μόνον εἰπερ ὑποθήκης γένοιτο ἐν τοῖς ἔγγραφοις συγαλλάγμασι μηῆμη. τοῦτο γάρ εἰ παραφύλαξαιεν, ὥπαν ἔχοντιν, δύσον ήμας γῆτησιν, μᾶλλον δὲ ἔτι μεῖζον καὶ τῶν αἰτηθέντων, εἴγε τιμιώτερα δίδομεν αὐτοῖς ἀπάντων δίκαιον ἐπὶ τοῖς πρόγυμασι τοῖς δεικνυμένοις ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐωνησθαι. εἰ μέντοι ἄργαφον γέγονεν ἡ γένοιτο συνάλλαγμα, καὶ αὐτοὶ δοῖεν τὰ χρήματα ἡ εἰδὴ τινά, δηρεο μάλιστα εἴωθεν ἐπὶ τῶν προεστώτων τραπέζης ἀργύρουν γίνε-

liberorum debitoris argentariis hypothecae iure obligatae sint: nisi liberi docuerint, se non ex pecunia patris, sed ex alia militiam comparasse. Quod autem ait, vel ex maternis liberorum bonis, vel principali munificentia militiam eos acquisivisse, id exempli gratia dictum est, cum interpretaretur constitutio id, quod dictum erat, non ex pecunia patris militiam comparatam. Nam si neque ex principali largitate, neque ex materna liberi militias acquisierint, sed ex pecunia aliunde sibi quaesita, nec sic militis suis defraudabuntur: hoc enim tantum probare necesse habent, se militiam non ex pecunia patris comparasse. Nam si hoc non dixerimus, sed ad haec duo genera probationis eos restrinxerimus, ut tunc demum effugiant argentarios, qui creditores patris sunt, cum ostenderint, ex pecunia matris vel principali munificentia se militias acquisivisse, liberis argentariorū magis consultum videbitur, cum si probaverint, militias comparatas ex pecunia aliunde quaesita, quam ex principali munificentia, aut materna hereditate, eas optimo iure possideant: nam ceterorum hominum liberis non permittitur probare, se ex aliorum pecuniis militias acquisuisse. Hoc autem absurdum est: nam adversus argentarios et eorum liberos principaliter eiusmodi praesumtio inducta est: et potentibus eis, ut in posterum haec praesumtio obtineret adversus eos, qui mutuam pecuniam ab eis accepissent, aegre admissum est eorum desiderium. Absurdum igitur est existimare, maius eis indultum esse privilegium, quam petierint.

Si quis ex argentariis militet, aut liberis suis militiam emerit, praesumitur ex aliena pecunia militias emisse: ideoque tacite obligantur eorum nomine, quae debent: nisi probaverint, se ex pecunia sua, vel bonis maternis, vel ex principali munificentia militias hasce emisse. Sciendum autem est, debitores argentariorum, si pares solvendo sint, non compelli ex militia sua creditoribus satisfacere. Memineris Novellae 53. et 97.

5) ut si quis ex pecunia] Eisque bona sua obligaverit.

6) hæc privilegio] Hoc privilegium alius non habet, sed neque ipsi argentarii, nisi ante probetur, alia bona non esse, unde eis satisficeri possit.

Illud tamen non ⁷⁾ abs re dicere visi sunt, si Nov. 136. cap. 3. cui mutuam pecuniam dent, aut etiam antea dede- rent in quarundam rerum mobilium aut immobiliū emtionem, et certam pecuniae quantitatē dederint, et ex pecunia credita res comparata sit, ut prae omnibus ⁸⁾ in eadem re potius ius habeant, neque ulla perversitate utantur: sed simulac docuerint, eam rem ex pecunia sua comparatam esse, nec potuerint debitores pecunia numerata ipsis satisfacere, ipsa res ex pecunia eorum comparata perinde eis addicatur, ac si revera ab ipsis emta esset, et nudum emtoris nomen esset insertum. Neque enim aequum est, ut qui pecunias suas largiuntur, primum et extra omnem controversiam positum ordinem in rebus emtis non habeant, dummodo in contractibus in scripturam redactis hypothecae mentio facta sit. Hoc enim si observaverint, totum habituri sunt, quod a nobis postularunt: quin imo amplius etiam, quam postularunt, siquidem omnibus potiora iura eis in his rebus concedimus, quae ipsorum pecunia comparatae probantur. Si tamen contractus factus sit, fiatve sine scripto, ipsique pecunias dederint ⁹⁾, vel species quasdam, quod apud argentariae mensae prepositos fieri solet, puta ornamentis aut argento credito vel vendito, nec

c) Fahr. in marg. emendat στρατηγίσσονται. cc) Legendum διὰ τὸ πληρῶσαι τὰ χρέα τὰς στρατείας δοῦνει.

σθαι, κόσμου πολλάκις ἡ ἀργύρου ἐπὶ τῶν τοιούτων διδομένου ἡ καὶ πιπρασκομένου, μὴ μέντοι τὸ τίμημα λάβοιεν, τηνικαῦτα ἔξεναι αὐτοῖς, ὡς οἰκεῖα ταῦτα ἐκδικεῖν, καὶ ὑποθήκας οὐκ ἔχοιεν. οὐ γὰρ ἔκεινοι κτήσουσι τὰ ἀλλότρια, χρησίον μὲν οὐ καταβάλλοντες, τὰ παρὸν ἔτέρων δὲ αὐτοῖς διδόμενα κατέχοντες μάτην. ἀλλ᾽ εἴτε κληρονομοῦντο οἱ αὐτῶν κληρονόμοι ἡ ἀποδάσσουσι τὰ ὑπὲρ αὐτῶν, ἡ αὐτὰ τὰ δεδομένα· ἡ καὶ εἰ μη κληρονομοῦτεν, ἔξεσται αὐτοῖς ταῦτα ἐκδικεῖν, μηδεμιᾶς ὑποθήκης κατ' αὐτῶν ἐπὶ τοῖς αὐτῶν πρόγυμασι παρ', ἀλλων προσγινομένης κρατούσης.

καὶ πεῖνο μέντοι] Εἳναν ἀργυροπράτης δανείσῃ ἐπὶ ἀργυρωτοῦ πρόγυματος, ἔχει προγενενεύσων ὑποθήκης ἐπὶ τῷ ἀργυρωτοῦ, δεικνύντων μέντοι, ὅτι ἐκ τῶν χρημάτων αὐτοῦ ἡγούμαθη, εὐπεφ μνήμη γένηται ὑποθήκης ἐν τῷ συναλλάγματι. εἰ δὲ ἀγράφως δωσει ἐν δανείῳ, δῆλονότι κόσμους ἡ χρηματα, ἡ ἀργυροῦ, ἡ ἄλλα τινὰ τοιούτοφορα πρόγυματα, ἐκδικεῖ αὐτα, καὶ ὑποθήκην οὐκ ἔχει ἐπὶ αὐτοῖς, προτιμώντων ὅλων τῶν ἔχοντων ὑποθήκας. ἀνάγνωθι βιβ. γ. τοῦ κώδικος, τιτ. ιγ. καὶ κε. ἥτοι βιβ. κε. τιτ. ζ. [Sch. g. III. 490.]

πάντων αὐτούς] Οὐ μόνον τῶν προσωπικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνυποθήκων· περὶ δὲ προγενενεύσεων ἡ μεταγενεστέρων, οὔτε ἐν τῇ ὑπομνήσει αὐτῶν ἐμνημόνευσεν. πλὴν γίνωσκε, ὅτι καὶ τῶν προγενενεύσεων ἐνυποθήκων, ἔχουν γαρ τοῦτο καὶ οἱ μη ἀργυροπράται ὄντες, ἀλλὰ πάντες ἀνθρώποι. καὶ ἔτει βιβ. κε. τιτ. ε. κεφ. ε. θεμ. β. καὶ τὸ ἐν αὐτῷ γένον σχολίου, καὶ τὰς παραπομπὰς αὐτοῦ. [Sch. h. III. 490.]

Ζήτει βιβ. κε. τιτ. ε. κεφ. ε. θέμα α'. καὶ β'. καὶ βιβ. κη'. τιτ. η'. κεφ. κβ'. θεμ. ζήτατον, καὶ βιβ. κθ'. τιτ. α'. κεφ. κθ'. καὶ τιτ. αὐτοῦ β'. θεμ. γ'. καὶ βιβ. λ'. κεφ. νε'. καὶ βιβ. λζ'. τιτ. θ'. κεφ. β'. καὶ βιβ. λη'. τιτ. γ'. κεφ. κη'. καὶ τιτ. θ'. τοῦ αὐτοῦ βιβ. κεφ. γ'. θεμ. α'. καὶ ἐπὶ τῶν ἀργυροπράτων τοῦτο γίνουσα, ὅτι προτιμῶνται πάντων καὶ αὐτῶν τῶν προγενετέρων ἐνυποθήκων. καὶ ζήτει βιβ. κε. τιτ. ε. κεφ. ε. θεμ. α'. καὶ κεφ. αὐτοῦ λδ'. [Sch. i. III. 490. sq.]

καὶ αὐτοὶ δοῖεν τὰ χρήματα] Χρήματα ἐνταῦθα μη ἐπτῆς τὰ ρομίσματα, ἀλλ᾽ ἔτερα πρόγυματα· ἡ καὶ ἐπτῆς χρηματα τὰ ρομίσματα λέγειν, ἀλλ᾽ οὐκ τὴν ἀπόδοσιν οὐκ ἐποιήσατο πρὸς ταῦτα, ἀλλὰ πρὸς μόνα τὰ ἔτερα εἰδῆ. ὅτι δὲ χρηματα τὰ ρομίσματά^{d)} φησιν, δῆλον ἐκ τοῦ λέγειν, καὶ ἔτερα εἰδῆ. [Sch. i. III. 491.]

ώς οἰκεῖα ταῦτα ἐκδικεῖν] Τοιτέστι διὰ τῆς ἵνας. καὶ τοῦτο τὸ πρόνομόν ἐστι καὶ τῶν ἀργυροπράτων, ὡς περ καὶ ἐν βιβ. ιε. τιτ. α'. κεφ. πζ'. ἐπὶ γαρ ἄλλων ἔτερης γένηται πρᾶσσις καὶ παραδοθή τὸ πρόγυμα, ἐκτὸς οὐ δύναται ὁ πράτης μη λαμβάνων τὸ τίμημα ἔτερον τὸ πρόγυμα, ἀλλ᾽ ἀγωγῆν καὶ περὶ τοῦ τιμῆματος, καὶ ζήτει βιβ. ιθ'. τιτ. ε'. κεφ. ιε'. ιζ'. ομηλώσαι δέ, καταῦθα τὸ ἐκδικεῖν τὴν ἵνα δηλοῦ. ἀνάγνωθι καὶ βιβ. γβ'. τιτ. α'. κεφ. κε'. καὶ τὴν ἔκει παραγραφη.

Nov. 136. **Ἐπειδὴ^{e)} δὲ νόμον^{f)} ἔθέμεθα, μὴ περιερέω**
cap. 4. **τοὺς ἀργύρους τραπέζης προεστῶτας διμοιριάτον τόκον**
δανείζειν, ἐδίδαξεν δέ, ὅτι καὶ ἀγράφως δανείζονται,
ἀγνωμονοῦνται δὲ περὶ τῶν τόκων^{g)}, ὡς μὴ ἔχογύρων
γένομέν τον τοῦ δανείσματος, μηδὲ ἐπερωτήσεως
παρεντεθείσης (τοῦτο δὲ τὸ^{h)} δημάδες τὸ μὴ προσήγειν
ἀνεπερώτητον τρέχειν τόκον, καίτοι γε πολλῶν
ὄντων θεμάτων, ἐφ' ᾧ καὶ ἀνεπερώτητον τόκοι καὶ
ἐκ συμφώνου μόνου τίκτοται, ἔστι δὲ ὅτε οὔτε ἐκ
συμφώνων, ἀλλ' αὐτομάτως εἰςαγόμενοι δύμας ἀπαιτοῦνται), διὰ τοῦτο θεοπίστομεν, μὴ μόνον τὸνⁱ⁾ ἔξ
ἐπερωτήσεως αὐτοῖς διδοσθαι τόκον, ἀλλὰ καὶ τῶν^{k)}

tamen pretium acceperint, ius habeant ea tanquam sua vindicandi¹⁰⁾), tametsi hypothecam non habeant. Neque enim illi aliena possidebant, eum pretium nondum solverint, et frusta detineant ea, quae ipsis ab aliis tradita sunt. Sed sive heredes reliquerint, heredes eorum ea, quae pro ipsis, vel ipsa, quae data sunt, restituent: sive heredes non extiterint, licebit ipsis ea vindicare, nulla contra ipsos hypotheca in rebus eorum ab aliis acquisita valitura.

7) illud tamen] Si argentarius pecuniam crediderit ad rem emendam, in re emta habet praerogativam hypothecam, modo probet, rem ex sua pecunia esse emtam, siquidem in contractu mentio hypothecae facta sit. Si vero sine scripto ornamenta aut pecuniam, aut argentum, aut alias eiusmodi res crediti nomine deridet, eas vindicat, licet hypothecam in eis non habeat, et praefert omnibus hypothecam habentibus. **Lege lib. 8. Codicis, tit. 13. et tit. 27. seu lib. 25. tit. 7.**

8) ut prie omnibus] Non solum chirographariis, sed etiam hypothecariis: utrum autem anterioribus, an posterioribus, dum eos commemoravit, non indicavit. Scias tamen, etiam hypothecariis anterioribus eum praeferriri. Habent enim hoc privilegium et qui argentarii non sunt, imo omnes homines. Et quaere lib. 25. tit. 5. cap. 5. them. 2. et ibi novum scholium, et allegationes eius.

Quaere lib. 25. tit. 5. cap. 5. them. 1. et 2. et lib. 28. tit. 8. cap. 22. them. ultimum, et lib. 29. tit. 1. cap. 99. et eiusdem libri tit. 2. them. 3. et lib. 30. cap. 55. et lib. 37. tit. 9. cap. 2. et lib. 38. tit. 3. cap. 28. et eiusdem libri tit. 9. cap. 3. them. 1. De argentariis autem scias, eos praeferriri omnibus creditoribus, etiam anteriorem hypothecam habentibus. Et quaere lib. 25. tit. 5. cap. 5. them. 1. et cap. eiusdem tit. 34.

9) ipsique pecunias dederint] Pecunias hoc loco ne acceperis pro nummis, sed pro aliis rebus: vel etiam quamvis pro nummis acceperis, tamen hoc loco non ad pecunias sese retulit, sed ad ceteras species. Nummos autem non intelligi, manifestum est ex eo, quod dicat, et alias species.

10) ea tanquam sua vindicandi] Id est, per actionem in rem. Idque privilegium est argentiariorum, ut et in lib. 15. tit. 1. cap. 87. Nam in aliis si venditio celebrata sit, et res tradita, postea vendor, si pretium consecutus non sit, rem petere non potest, sed pretii nomine agit. Et quaere lib. 19. tit. 5. cap. 16. 17. Nota autem, etiam hoc loco verbum *vindicare* actionem in rem significare. Lege et lib. 52. tit. 1. cap. 25. et ibi adnotationem.

Quia vero legem tulimus, ne argentariae mensae praepositi supra bessem centesimae usuras capiant, ipsi vero nos docuerunt, se etiam sine scripto mutuam dare pecuniam, debitores autem usuras non praestare, propterea quod mutuum sine scripto contractum et nulla stipulatio interposita sit (scilicet iuxta illud, quod vulgo iactatur, usuras in stipulationem non deductas currere non debere, quamvis multi casus sint, in quibus etiam citra stipulationem¹²⁾ et ex nudo pacto¹³⁾ usurae nascantur, nonnunquam autem etiam citra pactum¹⁴⁾, sed tacito iure introductae petantur), propterea sancimus, ut usurae ipsis non modo

^{d)} Fabr. post *ρομίσματα* in marg. addit μή. ^{e)} Syn. p. 251. argumentum huius loci b.e.vissime ita exhibet: ἀνάγνωθι τίκτον δ. (scil. τοῦ κγ'. βιβ.) κεφάλαιον δ. ἐν ᾧ φησιν, τοῦ λαμβάνειν τοὺς ἀργυροπράτας διμοιρίους ἐκπαστῆς τόκον. Ante verbum τοῦ inserenda videtur praepositio περὶ. Sed p. 253. totum hunc locum exhibet. Ad marginem haec notantur: ἀνάγνωθι περὶ τοῦ τόκων φησιν. ^{f)} Syn. p. 253. μόνον. Leuncl. in marg. νόμον. ^{g)} Syn. πιγὶ τοῦ τόκων, quod melius videtur. ^{h)} τὸ ε Syn. inserui. Deest apud Fabr. ⁱ⁾ τὸν deest in Syn. ^{k)} τῶν habet et Syn. Leuncl. in marg. τόκον. Sed ferri potest et τῶν, modo subintelleximus δανείσματων vel simile quid.

Ἐξ ἀγράφου τοιοῦτον, ὅποιον αὐτοῖς δὲ νόμος¹⁾) δίδωσιν ἐπερωτῆν, τοιτέστιν τὸν ἐκ διμοίρου τῆς ἑκατοστῆς. τοὺς γὰρ πᾶσι σχεδὸν τοῖς δεομένοις ἐτοίμους ὅτις βοηθεῖν οὐκ ἀν εἴη δίκαιον ὑπὸ τοιαύτης ἀδικεῖσθαι λεπτότητος²⁾).

ἐπειδὴ δὲ τὸν ὄμοιον ἔθεμε θα] Καὶ ἀγράφως συναλλάσσοντες οἱ ἀργυροπόται δίνονται ἀπαιτεῖν ἀνεπερωτητὸν διμοιριῶν τύκον, σημείωσαι τοῦτο ἴδικόν ἐπὶ ἀργυροπόταιῶν, ἀνεπερωτητὸς γάρ τόκος οὐκ ἔστι³⁾), καὶ συμφωνηθῆ, ὡς κεῖται, βιβ. δ. τοῦ κώδικος, τιτ. λβ. διατ. γ. ητοι βιβ. κγ. τιτ. γ. κεφ. γβ. σημείωσαι, ὅτι καὶ ἀνεπερωτητὸς τόκος ἀπαιτεῖται. [Sch. I. III. 491.]

καὶ ἀνεπερωτητὸν] Ἰωάννου. Ὁ γάρ δημόσιος σιωπηρὸν ἐπερωτητὸν ἔχει τόκων, ὡς τιτ. γ. κεφ. ιε. θεμ. ζ. [Sch. m. III. 491.]

Οὐδὲν τοῖς βόνα φίδε δικαστηρίοις ἀνεπερωτητοῖς τόκοι ἀπαιτοῦνται, ὡς τὸ αὐτὸν οὐκέτι. τοῦ αὐτοῦ τίτλου. [Sch. m. III. 491.]

καὶ ἐκ συμφώνου μόνου] Ὡςπερ ἐπὶ τῶν καλῇ πίστει ἀγωγῶν ὄφρικον τοῦ δικαστοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν στρικτῶν μετὰ προκάταρξην. [Sch. o. III. 491.]

ἐξ ἀγράφου] Ἀγράφως συμφωνηθῆ, οἷμαι δὲ ὅτι καὶ⁴⁾ μή συμφωνηθῆ, ὡς το τελος τοῦ κεφαλίου ἐπεμφαίνει, καὶ μαλιστα τὸ ε. κεφαλίου, ἐνθα φησί, ὥστε ἐγενάθη ὑπὸ θήκην ἔχειν καὶ τόκον. ἀλλὰ τοῦτο ἐπὶ προγεγονότος τοῦ νόμου τούτου διαιτίου ἐνομοθετήσαμεν⁵⁾) ἐν τῷ τέλει τοῦ ε. κεφαλίου ἡ γεραά, περὶ δὲ τῶν μετὰ τὰῦτα οὐδὲν εἴδηκεν. ἀνάγνωσθι δὲ τὸ ὄλον ε. κεφ. καὶ πρόσοψης τῷ τέλει αἰτοῦ. [Sch. p. III. 491. sq.]

Καὶ τοῦτο δὲ ἡμᾶς ἐδίδαξαν, ὡς τινες συναλλάσσοντες πρὸς αὐτοὺς γραμματεῖα καὶ λογοθέσια ποιοῦνται, καὶ τὰ μὲν ἐπὶ ἀγράφας τίθενται, τὰ δὲ αὐτοὶ συγγράφοντοι τῇ οἰκείᾳ χειρὶ, τισὶ δὲ ὑπογράφοντοι, ἐτέρων ταῦτα καταγραψάντων· καὶ ἡτησαν, ὥστε εἴ τι τοιοῦτον γράψαιεν οἱ πρὸς αὐτοὺς συναλλάσσοντες, ἐνέχεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἵκανὸν αὐτοῖς παρ⁶⁾ αὐτῶν γίνεσθαι, καὶ μή ἀποκεχρῆσθαι καὶ λέγειν, ὡς τὰ μὲν συμβόλαια ἡ τὰς ὁμολογίας ἡ τὰ λογοθέσια ἀπαντα συνέγραψαν τῇ αὐτῶν χειρὶ, ἡ ἐτέρων γραμμάτων τούτοις ὑπεσημήνατο, οὐ μὴν τὸ περιεχόμενον αὐτοῖς χρησιμόν δέδοται, ὥστε ἐντεῦθεν ὑποθήκας ἔχειν καὶ τόκον, καὶ εἰ μὴ γέγραπται, διμοιριῶν λαμβάνειν. ἡμεῖς τούτων, ἐπειδὴ τὰ τουαῦτα κοινὰ καθέστηκε, καὶ πολλῆς τῆς ἐπισκέψεως δέομενα, μετὰ τοῦ προσήκοντος ἀποκρινόμεθα πρὸς ταῦτα. εἰ μὲν γάρ τις συμβόλαιον ὕγοραῖον ποιήσει, καὶ δῆλον οἰκείᾳ γράψει χειρὶ, ἡ καὶ ὑπογράψειεν ἐν τοῖς παρ⁷⁾ ἐτέρων γραφεῖσιν ἡ γραμματεῖος ἡ λογοθεσίος, ἐνέχεσθαι αὐτὸν καὶ κληρονόμους αὐτοῦ, πᾶσι προσήκειν θεοπίζομεν τρόποις δηλαδὴ ταῖς προσωπικαῖς. οὐ γάρ ἀν προχειρῶς δοθημεν ὑποθήκην τοῖς τοῦτο μή συμφωνήσασι, πλὴν εἰ μὴ δειχθεῖ ἐν τοῖς γούμμασιν ὅλως ὑπαρχόντων μνήμῃ γενομένῃ, ἡ ὑπόθοιντο τὰ ἔαντα, ἡ τοῦτο γοῦν τὸ ἀπλοῦν προσθεῖται, κινδύνῳ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, ἡ ὅλως τι φθέγξανται ἡ γράψαιεν τοιοῦτον, δηποτὸν εἰς ὑποθήκης ἔννοιαν φέροι. τότε γάρ καὶ τὴν ὑποθήκην αὐτοῖς παρέχομεν, ὡς μήτε τὴν καθόλον φύσιν τῶν νόμων τῶν ἡμετέρων συνταράξαι, μήτε αὐτοὺς ἀποστερήσαι τῆς δυνατῆς βοηθείας.

ex stipulatione, sed etiam absque scriptura¹⁵⁾ prae-
stentur, tales scilicet, quales ipsis lex stipulari per-
mittit, hoc est, usque ad bessem centesimae. Nam
qui omnibus fere indigentibus opem ferre parati sunt,
eos aequum non est eiusmodi iuris subtilitate damnum
sentire.

11) quia vero legem tulumus] Argentarii, qui sine scripto contrahunt, besses usuras etiam citra stipulationem exigere possunt. Nota hoc speciale in argentariis. Usura autem in stipulationem non deducta dicitur, licet pactum interpositum sit, ut habetur lib. 4. Codicis, tit. 32. constitut. 3. seu lib. 23. tit. 3. cap. 52. Nota, usuras etiam sine stipulatione peti posse.

12) etiam citra stipulationem] Ioannis. Fic-
sus enim tacitam usurarum stipulationem habet, ut
tit. 3. cap. 17. them. 7.

Index. Et in bonae fidei iudiciis usurae in stipulationem non deductae veniunt, ut cap. 1. eiusdem tituli.

13) et ex nudo pacto] Ut in pecuniis a civitate creditis, ut huius libri tit. 3. cap. 30. et in retentione pignorum, ut eiusdem libri et tituli cap. 53.

14) etiam citra pactum] Ut in actionibus bona fidei officio iudicis, et in strictis post item contestatam.

15) absque scriptura] Si sine scripto convenierit. Quin imo, ut opinor, licet non convenerit, ut innuit finis capit. 5. et praecipue caput 5. ubi dicitur, eos hoc casu hypothecam habere et usuras. Verum hoc in creditis hanc legem praecedentibus statuit Novella in fine capit. 5. de futuris autem nihil dixit. Lege autem totum caput 5. et adhaereas fini eius.

Hoc autem quoque nos docuerunt¹⁶⁾, quosdam Nov. 136. contrahentes cum ipsis instrumenta et ratiocinia con-
ficerere, eaque vel publice componere, vel manu pro-
pria conscribere, vel ab aliis conscriptis subscribere:
et petierunt, ut si quid eiusmodi conscribant hi, qui
cum ipsis contrahunt, obligentur et ipsis satisfaciant,
nec per abusum dicere possint, sese instrumenta sive
cautiones, sive ratiocinia tota manu sua conscripsisse,
aut ab aliis conscriptis subscrispsisse, pecuniam tamen,
quae in his continetur, sibi non esse numeratam, et
ut exinde hypothecas habeant¹⁷⁾, et usuras besses
percipient, licet scripto non comprehendantur. Nos
igitur, quoniam haec publica sunt et maiore inspe-
ctione indigent, congruenter ad haec respondemus.
Nam si quidem quis instrumentum publicum¹⁸⁾ con-
ficerit, et totum sua manu conscriperit, aut etiam
instrumentis vel ratiociniis ab aliis conscriptis sub-
scriperit, ut omnibus modis¹⁹⁾ tam ipse, quam he-
redes eius, personalibus scilicet actionibus teneantur,
sancimus. Neque enim temere hypothecam dederimus
his, qui de ea nihil pacti sunt, nisi in scriptura bo-
norū mentionē factam esse probetur, aut ipsi bona
sua pignori dederint, aut saltem hoc simpliciter ad-
iecerint, periculo eorum, quae in bonis habeant, aut
denique dixerint aliquid scripserintve, quod ad intel-
lectum hypothecae tendat. Tunc enim ipsis etiam
hypothecam concedimus, ut nec legum nostrarum in
universum naturam conturbemus²⁰⁾, neque ipsis auxi-
lio, quod praestari potest, privemus²¹⁾.

1) Syn. ὅποιον δὲ νόμος αὐτοῖς. 2) Adde τῆς αὐτε λεπτότητος vel ante τοιαύτης. 3) Fabr. in marg. notat, legendum esse τόκος ἐστι. 4) Inscreadum κατ. 5) Fabr. in marg. emendat κατ. 6) Fabr. in marg. emendat ἐνομοθετησεν.

Τόκον δέ, εἰ μὲν ὁγῆτὸν συμφωνήσαιεν, τὸν συμπεριφωνημένον εἶναι. εἰ τοῦτο μόνον γέγραπται, ὡς ἐπὶ τόκῳ δύνεισμα συνέστη, μὴ δύνασθαι τὸν συμβάλλοντας λέγειν, ὡς ἐπειδὴ οὐχ ὥρισται τόκος, διὰ τοῦτο ἄποκον ἔστι τὸ χρονίον, ἀλλὰ κατὰ πρόληψιν, ὡς τοῦ διμοιριῶν τόκου ὅρτῶν δύνασθαι τοῦτος, οὐτω τὴν εἰςπροσέξιν γίνεσθαι. καὶ τοῦτο μὲν τοῦ λοιποῦ παραδιλάτεσθαι. ἐπὶ δὲ τοῖς ἥδη γενομένοις λογοθεσίοις εἰ καὶ^{q)} μνήμη γέγονε τόκον, ἐπειδὴ πρόδηλόν ἔστιν ἐπὶ παντὸς ἀργύρου τραπέζης προεστώτος ἐπὶ τόκοις συμβαλεῖν καὶ αὐτὸς τόκον τελῶν οὐκ ἀνδύνατο τόκον χωρὶς διπάνην διδόναι, ἔξεῖναι τὸν τόκον αὐτοῖς τὸν διμοιριῶν ἀπαιτεῖν· τοῦ μέντοι λοιποῦ ταῦτα παρατηρούμενοις, ἀπερ δ παρὸν θέσις νόμος δίδωσιν αὐτοῖς.

καὶ τοῦτο δὲ ἡμᾶς ἐδίδαξαν] Ἐάν ἐν ἀγοραῖς ἦδιοχείδων ἡ ἐν δημογραφῇ ὀργυροποταῖς λογοθεσιῶν κατάθηται τις χρεωτεῖν, ἐνέχεται καὶ οὐτος, καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ τοῖς περσοναλίαις ἀγωγαῖς. ταῦς γὰρ ὑποθηκαρίων οὐ κατέχεται, εἰ μὴ ὅσα καὶ τοῦτο συνέδοξεν. ὅτε τοῦτο τοῦ βυθίουν τι. α. κεφ. οδ. [Sch. q. III. 492.]

ἄρτες ἐπενθεῖν ὑποθήκης ἔχειν] Τὸ ὥστε ἐπενθεῖν σύνταγμον εἰς τὸ ἐνέχεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἕκανον αὐτοῖς πιστὸν γίνεσθαι, ὡςτε ἐπενθεῖν καὶ ὑποθήκην ἔχειν καὶ τόκον. [Sch. r. III. 492.]

συμβόλαιον ἀγοραῖον] Καν̄ ἀπλοῦν καὶ μὴ ἐνέταξε^{r)} τὰς αἵτιας δότως. περὶ γάρ τοῦ ἐγγράφου, ἐν ω̄ καὶ αἱ αἵτια ἐνταπονται, ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ διαλαμβάνει. ἀνάγνωθι καὶ τὰς αὐτοῦ παραγγυφας. [Sch. s. III. 492.]

πᾶσι — τρόποις] Πᾶσιν εἶπε τρόποις, τοιτέστιν ἐξ ἀνάγκης καὶ μὴ χρωσθεῖ τῇ τῆς ἀναργυρίας παραγγαφῇ. καὶ σημείωσαι καὶ τούτο^{t)} προνόμιον τῶν ὀργυροποτῶν. [Sch. t. III. 492.]

φύσιν συνταραγάξαι] Συνεταράπτετο ἡ καθολικὴ φύσις τῶν ρόμων, ἐάν μηδὲ ὅλως λεχθέντος τινὸς εἰς ὑποθήκης φέροντος μηνῆμην, εἰχον οἱ ὀργυροποτάται ὑποθήκην. [Sch. u. III. 492.]

ἀποστερῆσαι — βοηθείας] Ἐβοηθήσαν πάλιν αὐτοῖς ὡς δυνατούς, ὅτι καν̄ μὴ ἐξ ὁρθοῦ ὑποθήκης γένηται μηνῆμη, ἀλλὰ λεχθεῖ τι εἰς ἔννοιαν φέρον ὑποθήκης, καὶ οὐτως αὐτοὶ ἐνυπόθηκοι ἔσονται. [Sch. x. III. 492.]

ἐπειδὴ οὐχ ὥρισται τόκος] Ἐτεροι δὲ ἐξ ἀντιδιαστολῆς οὐδαμοῦ, εἰ μὴ οὐτοὶ οἱ ὀργυροποτάται· ἐάν γὰρ καὶ τοῦτο προνόμιον τῶν ὀργυροποτῶν. ἐπὶ γάρ τοῦ ὅλως ὅτε τι. γ. κεφ. λα. μα. Θέμα τελευτῶν αὐτοῦ. [Sch. y. III. 492.]

Nov. 136. Elēz ἐκεῖνο μέντοι καὶ σφόδρα αὐτοῖς βοηθοῦμεν,
cap. 6. *ῶστε εἰ λογοθέσια προφέροιτο ἔχοντα ὅρτῶς ἐκάστην αἵτιαν γεγραμμένην, εἰς ἡν δίδοται τὸ χρονίον, δὲ ὑπογράψειν ἐν τοῖς αὐτοῖς λογοθεσίοις, ἡ^{s)} καὶ ἐκάστην αὐτὸς οἰκείᾳ χειρὶ τὴν αἵτιαν γράψειν, ἡ καὶ διολογίαν τινὰ ὑπὲρ τούτον ποιήσοιτο, εἴτε ἐν δανείσματος σχήματι, εἴτε ἐν διαλύσεως, εἴτε καὶ ὅλως, μηκέτι δύνασθαι τὸν τοῦτο πούξαντα τῶν κατὰ μέρος αὐτῶν ἀπαιτεῖν τὰς ἀποδείξεις· πλὴν εἰ μὴ κατὰ περιουσίαν ὅρκον ἐπαγαγεῖν βούλοιτο ἡ αὐτῷ ἡ κληρονόμῳ τοῦ δανείσαντος· τοῦτο γάρ μόνον αὐτῷ παρέχομεν· εἴσω μέντοι τῶν τῇ ἀναργυρίᾳ παρεχομένων χρόνων, εἰ γάρ καὶ αὐτὸς φθάσοι παρελθεῖν ὁ χρόνος, οὐδὲ ὅρκῳ βαρύνομεν αὐτούς· τοῦτο ὅπερ καὶ ἐν τοῖς καθόλου νόμοις ἐγούψαμεν. καίτοι γε οὐδὲ τοῦτο ἔχον· τὸν γάρ οἰκείᾳ χειρὶ γράψαντα*

Usurae vero, si quidem certas pepigerint, placitae praestentur. Si duntaxat scriptum fuit, mutuum sub usris esse contractum, contrahentes dicere nequeant, quoniam usurae definitae non sint²²⁾, ideo et pecuniam sterilem esse debere, sed ex praesumtione ita exactio fiat, quasi besses usurae specialiter expressae sint. Atque hoc quidem in posterum obseretur. In ratiociniis vero, quae iam confecta sunt, tametsi usurarum mentio facta non sit, tamen quia manifestum est, quemlibet, qui argentariae mensae praeceps, sub usris contrahere, eumque, qui ipse usuras dependit, absque usuris impensas facere non posse, licet ipsis besses usuras exigere: in posterum tamen observantibus, quae praesens sacra lex ipsis largetur.

16) hoc autem — nos docuerūnt] Si quis in publico instrumento vel chirographo, vel subscriptione rationum argentariorum caverit, se debere, tam ipse, quam heredes eius personalibus actionibus tenentur. Hypothecarii enim actionibus non tenetur, nisi et hoc convenerit. Quaere huius libri tit. I. cap. 74.

17) ut exinde hypothecas habeant] Quod dicitur, exinde, coniunge cum hoc, obligentur et ipsis satisfaciant, et ut exinde hypothecas habeant et usuras.

18) instrumentum publicum] Etiam si simplex instrumentum sit, nec causae debiti specialiter expressae sint. Nam de instrumento, in quo etiam causae debiti expressae sunt, sequenti capite agitur. Legi eius quoque adnotationes.

19) et omnibus modis] Omnibus modis dixit, id est, ex necessitate, ut neque exceptione non numeratae pecuniae uti possit. Et hoc quoque privilegium argentariorum nota.

20) naturam conturbemus] Conturbaretur legum in universum natura, si, cum nihil omnino dictum esset, quod mentionem hypothecae posset inducere, argentarii hypothecae haberent.

21) auxilio — privemus] Eis rursus subventum est, quantum fieri potuit, quia, licet directo hypothecae mentio facta non fuerit, tamen si aliquid dictum fuerit, quod intellectum hypothecae inducat, sic quoque credidores hypothecarii erunt.

22) quoniam usurae definitae non sint] Ceteris vero praeter argentarios usurae non debentur, si modus earum dictus non sit: hoc enim quoque est privilegium argentariorum. Nam de reliquis quaere tit. 3. cap. 31. 41. them. ultimum.

In illo tamen casu²³⁾ impensis iis subvenimus, ut si rationes proferantur, in quibus specialiter singulae causae scriptae sunt, in quas aurum datum est, et is, qui cum illis contraxit, rationibus subscripterit, etiam si singulas causas manu sua non scripserit, aut etiam cautionem aliquam de eo emiserit, veluti ex causa mutui vel transactionis, nequeat amplius, qui hoc fecerit, probationes singularem causarum exigere²⁴⁾: nisi forte ex abundantia velit vel ipsi, vel heredi creditoris iusiurandum deferre²⁵⁾: hoc enim solum ei concedimus: intra ea tamen tempora²⁶⁾, quae exceptioni non numeratae pecuniae praestituta sunt. Nam si id quoque tempus praeterierit, neque ipsi iurisiurandi onus imponimus: id quod etiam in generalibus legibus scripsi mus. Atqui ne hoc quidem necessarium erat: nam

g) Inserendum est μὴ. r) Fabr. ἀνέταξε. rr) Adde τό. s) Lege εἰ et ante γράψειν pone negationem οὐ, ut Hombergius notat ad Novellas.